

IN MEMORIAM.

M. H. J. PLANTENGA,

Generaal-Majoor, Commandant van de
1ste Divisie Infanterie.

Luchtscheepvaartbelangen. *)

(Vervolg van N°. 3, blz. 232.)

Het schieten op kabelballons.

Nadat in de legers der verschillende Rijken luchtschipperafdeelingen waren opgericht en dientengevolge de kabelballon in de toekomst als een erkend oorlogsmiddel mocht worden beschouwd, dat zoowel in den veld- als in den vestingoorlog misschien een gewichtige rol zou hebben te vervullen, lag het voor de hand, dat men allerwege naar middelen zocht, om die hooge observatieposten te bestrijden. In de grootere Rijken werden daartoe verschillende proeven genomen, welke over het algemeen vrij gunstig voor den ballon zijn uitgevallen, en waarbij gebleken is, dat ballons, zoodra zij zich op eene hoogte van 500 M. of meer boven het aardoppervlak bevinden, volstrekt niet zoo gemakkelijk onklaar te maken zijn, als misschien door menigeen wordt vermoed.

Men moet hierbij uitgaan van het beginsel, dat een ballon niet meer aan het beoogde doel beantwoordt, wanneer hij op de eene of andere wijze dermate in de uitvoering van de hem opgedragene taak wordt gestoord, dat of de waarneming onmogelijk wordt, of de berichten omtrent de gedane waarnemingen niet meer naar de eigene partij kunnen worden overgebracht. Als zoodanig staan nu de volgende middelen ten dienste:

- 1°. het beschieten van den kabelballon, hetzij met artillerie-, hetzij met infanterievuur;
- 2°. het doen van een verrassenden aanval op of wel het beschieten van het kabelstation.

Van de sub 1°. genoemde vuursoorten moet ongetwijfeld het artillerievuur als de grootste vijand van den ballon worden beschouwd. Bij

***) Literatuur:**

Mittheilungen über Gegenstände des Artie- und Geniewesens. 1893 en 1897.

Revue Militaire de l'Etranger. 1895.

Schweizerische Zeitschrift für Artie und Genie. 1896/97.

De Militaire Gids. 1897.

Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewesens. 1898.

Revue de l'Armée belge. 1899.

Organ der militär-wissenschaftlichen Vereine. 1898.

L'aérostation militaire en France et à l'étranger, par le Comm^{dt} BORNECQUE. 1899.

Mil. Spect. 1901.

DATUM EN JAAR.	PLAATS.	SOORT VAN VUURMOND EN PROJECTIEL.	AFSTAND VAN DE BATTERIJ IN M.	HOOGTE VAN DEN BALLON IN M.	GROOTTE VAN DEN BALLON.
28 Nov. 1885	Schietterrein bij Tegel (Duitschland).	Batterij van 6 veld- vuurmonden G.K.T.	1400	400	—
1887	Schietterrein bij Kum- mersdorf (Duitschland).	G.K.T.	5000	100	—
"	"	"	5000	250	—
1890	Schietterrein bij Oust- Ijora (Rusland).	4 veldvuurmonden G.K.T.	3200	200	640 M ³ .
1891	Krasnoje-Selo (Rus- land).	G.K.T.	2250	—	—
1894	Oostenrijk.	G.K.T.	—	400	—
"	"	G.K.T.	—	400	—
"	"	G.K.T.	—	400	—
"	"	G.K.T.	3000	300	11,5 M. midd
"	"	G.K.T.	3750	800	11,5 M. midd
10 Juli. 1895	Schietkamp bij Stein- feld (Oostenrijk).	Batterij van 8 veld- vuurmonden van 8 cM. G.K.T.	5000	800	Ballon „Bu- dapest” 10M horiz.en 14M vert. midd. 10 M. midd
3 Sept. 1898	"	Batterij van 4 veldvuur- monden van 9cM.G.K.T.	3000	500	10 M. midd
17 Juni. 1900	Schietterrein bij San Maurizio (Italië).	Uitvalbatterij van 9 cM. G.K.T.	3000	300	—
"	"	Positiebatterij van 12 cM.	5000	300	—
"	"	Idem van 15 cM.	6000	300	—

N. B. Schietproeven op vliegerballons hebben, voor zoover beke
volgens particuliere mededeeling, door de Duitsche Reg

RESULTAAT VAN DE PROEF.	OPMERKINGEN.
De ballon is na enkele schoten doorboord en daalt daarna snel.	
Beide ballons dalen, na op een 20-tal plaatsen doorboord te zijn.	
Na 10 schoten was het vuur geregeld; daarna vuurde men salvo's. Na het 30e schot (4e salvo) was de ballon door 5 scherven en 25 kogels doorboord en begon hij te dalen.	Weder: helder en kalm. De waarneming van het vuur geschiedde van af 1 KM. zijwaarts. Amplitude der ballonslingeringen 20 M.
De ballon, doorboord door 16 scherven en 141 kogeltjes, begon na 11 schoten te dalen.	De waarneming van het vuur geschiedde van 200 M. zijwaarts van de batterij.
Na 16 schoten was de ballon 10 maal getroffen en daalde langzaam.	
Na 20 schoten werd de ballon met behulp van den kabel neergehaald; ondanks eene doorboring door 18 scherven, daalde de ballon niet uit zichzelf.	
Na 40 schoten kreeg de ballon een enkel ernstig schot, waardoor hij daalde.	Vorige ballon hersteld.
Na 9 scherven of kogeltjes behield de ballon zijne stijgkracht.	
Na het 65e schot daalde de ballon met snelheid tengevolge van 2 groote scheuren.	Vrij sterke wind, waardoor de ballon erg slingerde.
Na 80 schoten bleef de ballon rustig zweven, slechts 3 kleine gaatjes werden in het ballon-omhulsel waargenomen.	Na 8 schoten werd de ballon verplaatst; toen men weer was ingeschoten, werd de ballon opnieuw verplaatst.
Na het 9e schot daalde de ballon langzaam, na het 14de schot snel; de ballon vertoonde toen 14 kleinere gaatjes en 10 groote scheuren (meestal rechtlignige) van 20-75 cM. lengte. Gondel en net waren ongedeerd.	Na 10 schoten was men ingeschoten.
Een enkele G.K.T. was voldoende, om den ballon tot dalen te brengen.	(Zie: Mitth. 1900, blz. 741.)
Na 7 schoten was de kabel doorgeschoten, waardoor de ballon tot de vrije vaart genoodzaakt werd.	Ondanks de betrekkelijk geringe hoogte van den ballon, wil het ons toch toeschijnen, dat het schot met de 9 cM. als toevalstreffer mag worden beschouwd.
Als voren.	

er bekend, tot op heden nog niet plaats gehad; intusschen werd,
 he Regeering een vliegerballon tot dat doeleinde besteld.

de verschillende schietproeven, die in de laatste jaren zijn gehouden, heeft men zich dan ook uitsluitend tot geschutvuur bepaald. Zelfs heeft het vuren met granaten daarbij steeds weinig uitwerking getoond en zal dit vermoedelijk weinig loonend blijven, aangezien de regeling van dit vuur uiterst moeilijk schijnt. Meer heil moet verwacht worden van het vuren met granaatkartetsen, die tegenwoordig bij alle schietproeven worden aangewend.

In de vorenstaande tabel zijn eenige der voornaamste proeven met hare resultaten overzichtelijk weergegeven, waarbij nog moet worden opgemerkt, dat alle ballons den bol- of peervorm hadden.

Uit de tot dusver genomene proeven meent men, mede op theoretische gronden, dat het voor de artillerie niet moeilijk zal vallen, om een ballon, die minder dan 3700 M. is verwijderd, door granaatkartetsvuur, afgegeven uit veldgeschut, tot dalen te brengen. Intusschen geschiedt dit dalen dan nog maar langzaam; een ballon, die bijv. door 240 kogeltjes is doorboord, heeft, al naar gelang van zijn aanvankelijk stijgvermogen, nog een half uur noodig, om al zijn gas te verliezen; het meerendeel der gaatjes, welke door de projectielen gemaakt zijn, schijnen zich als het ware vanzelf weer te sluiten. De ballon daalt in zoo'n geval zeer langzaam, bijv. met 2 M. per seconde; eene snelheid, waarmede elke vrije ballon bij eene eventueele landing daalt en waarmede ook een kabelballon met behulp van den kabel naar beneden kan worden gehaald; gevaren alzoo voor de bemanning zijn aan eene daling, door dit vuur veroorzaakt, niet verbonden.

Is intusschen de ballon op een afstand grooter dan 3700 M. van de vijandelijke batterij verwijderd, dan moet men zijne toevlucht tot andere middelen nemen, welke dan hierin kunnen bestaan:

- a. het vuren met granaten op den ballon, waarbij echter weinig trefkans te verwachten is;
- b. het beschieten van den ballon met granaatkartetsen op een korteren afstand, waartoe de batterij dan tot op een meer nabijgelegen punt zal trachten op te rijden; en
- c. het beschieten van het kabelstation zelf.

Nog een ander middel tegen ballons geeft de Italiaansche Kapitein der Artillerie GANDOLFI aan in eene studie, waarin hij ook tot de conclusie komt, dat de schietproeven tegen kabelballons, door de Italiaansche veldartillerie gehouden, allesbehalve gunstig voor de aanvallende artillerie zijn afgeloopen. Daarom stelt de Kapitein GANDOLFI voor, om hetzij bijzonder ballongeschut te construeeren, waaraan vooral de groote elevatie gemakkelijk moet kunnen worden gegeven, hetzij zijne toevlucht te nemen tot granaatkartetsen, gevuld met kettingkogels, waardoor, behalve de twee kogelgaatjes, tegelijk nog een scheur van circa 10 cM. in het ballonmehulsel zou ontstaan.

De oorzaken, waardoor het tegen een ballon gerichte artillerievuur zoo weinig bevredigende resultaten oplevert, zijn in hoofdzaak de volgende:

- 1°. de moeilijke waarneming der schoten, doordat men geene nadere

punten ter vergelijking heeft. Zoo mogelijk zullen daartoe, evenals het Nederlandsche Voorschrift op den Batterijdienst, het Schieten, de Waarneming en den Seindienst bij de Vestingartillerie (1898) bepaalt, aan beide zijden waarnemers worden geplaatst;

- 2°. de groote elevatie, die gewoonlijk aan den vuurmond moet worden gegeven, waarbij zelfs de staart van de affuit moet worden ingegraven; het richten en bedienen schijnt dan zeer lastig. Ten einde de moeilijkheden voor de artillerie in dit opzicht te vergrooten, zijn in den jongsten tijd bij verscheidene legers de kabels van 500 M. op 1000 M. lengte gebracht;
- 3°. de maatregelen, die door de luchtschipperafdeeling worden genomen, om het inschieten der artillerie zooveel mogelijk te bemoeilijken. Tot deze maatregelen worden gerekend:
 - a. het opstellen van den ballon zoodanig, dat de vijand dezen op een zeer verlicht vlak geprojecteerd ziet, waardoor het richten moeilijk wordt;
 - b. het bestrijken van den ballon met eene blauwachtig witte vernislaag, waardoor de rook der projectielen moeilijk is te onderscheiden; en
 - c. het telkens doen veranderen van plaats van den ballon, zoodra het vuur hierop gericht wordt, en zulks zoowel in de schootsrichting en zijwaarts, als op- of nederwaarts. Dit kan op eenvoudige wijze van uit het kabelstation geschieden, hetzij door verplaatsing van den lierwagen in zijn geheel, hetzij door het af- of opwinden van den kabel.

Wat het geweervuur betreft, zoo mag dit als onschadelijk voor den ballon worden beschouwd, zoodra het op een afstand grooter dan 1500 M. wordt afgegeven; te meer, daar door de enkele kleine gaatjes, die hierdoor in den ballon worden teweeggebracht, geen noemenswaardig gasverlies ontstaat. Intusschen wordt het geweervuur aanbevolen als een werkzaam middel om, als het in salvo's wordt afgegeven, ongunstig te werken op eene rustige waarneming en in dien zin eenig effect te hebben.

De vraag rijst of het wellicht geene aanbeveling verdient, om, in plaats van den ballon zelf te beschieten, het vuur te richten op de gondel, in de hoop de bemanning te treffen en zodoende de waarneming te verijdelen. Sommigen willen daarom de gondel met horden, of bij grootere ballons met dunne staalplaten pantseren, waardoor echter niet alleen het uitzicht belemmerd, maar tevens een aanzienlijk gedeelte van de stijgkracht in beslag genomen wordt.

Waartoe, zoo vragen wij ons af, al die voorzorgen? Mogen dan de luchtschippers niet, evengoed als alle andere oorlogvoerenden, blootstaan aan het gevaar van getroffen te worden? Is dit niet het geval met de bediening van elken vuurmond, met elken infanterist, die zich in de vuurlinie bevindt? Evenmin als echter eenig leger de artillerie of de infanterie zou wenschen af te schaffen, evenmin mag het gevaar, waar-

aan een luchtschipper is blootgesteld bij de beschieting van den ballon, een reden zijn om daarom tegen de invoering van ballons gekant te blijven.

Uit het voorafgaande blijkt, dat het vuren op den ballon, en zeer zeker uit veldgeschut, niet zooveel resultaten belooft als men vaak ten opzichte van zoo'n licht kwetsbaar oorlogsmiddel geneigd zou zijn te gelooven; dat de projectielen, van welken aard ook, nog nooit den ballon in brand hebben kunnen steken, wat meermalen werd gedacht, doch dat zij hoogstens een aantal kleinere gaatjes in den ballon teweegbrengen, tengevolge waarvan gas zal ontsnappen en de ballon zal gaan dalen, hetgeen echter zonder gevaar voor de bemanning kan plaats hebben. Het beginsel, om de bemanning in de gondel te treffen, telt dan ook de meeste aanhangers; wordt toch de persoon, die met het verkennen is belast, gedood, dan is het moeilijk hem onmiddellijk te vervangen en tijdelijk zal de waarnemingsdienst gestaakt zijn.

Aangezien echter de ballonwaarnemingen zich uitstrekken tot op een afstand veel grooter dan die, waarop de ballon door het vijandelijk vuur kan worden getroffen, zal het in den regel mogelijk zijn den ballon geheel buiten het bereik van de batterijen der tegenpartij te laten opstijgen, terwijl dan toch, hetzij met den kijker, hetzij langs photographischen weg, verkenningen kunnen worden gedaan. Alleen dan, wanneer het belangrijke verkenningen geldt, zal de ballon zich wellicht binnen de vuurzône van het vijandelijk geschut hebben te wagen en loopt hij kans van getroffen te worden, wat hij dan met alle andere oorlogswerktuigen gemeen heeft.

In hoeverre een *aanval* op het kabelstation zelve, waarbij het de bedoeling is, om den kabel door te kappen, het luchtschipperpark te vernielen of het personeel gevangen te nemen of te doden, kans van slagen heeft, hangt ongetwijfeld van zeer veel factoren af; wanneer echter van de zijde van den verdediger maatregelen hiertegen genomen worden, dunkt ons de kans daartoe, in verband met den grooten afstand achter de vuurlinie, niet bijzonder groot. Betere resultaten in dat opzicht belooft misschien eene *beschieting* van het kabelstation, tenzij het luchtschipperpark achter een of ander terreinvoorwerp gedekt is opgesteld, waartoe meestal wel de mogelijkheid zal bestaan.

(Slot volgt.)

417

Lichte of zware veldhouwitsers?

De uitwerking van het moderne vlakbaan-veldgeschut is niet in alle opzichten bevredigend.

Troepen, die, met den rug tegen de borstwering geplaatst, onder dertig tot veertig graden gedekt zijn, mogen tegen granaatkartetsvuur volkomen beveiligd worden geacht.

Wel is waar, zijn zij dat niet tegen brisant-granaatvuur, doch aan het werkdadig gebruik van deze projectielsoort zijn eigenaardige bezwaren verbonden, — bezwaren, die er toe leiden van dat gebruik bij vlakbaan-veldgeschut geheel afstand te doen.

De brisant-granaat komt in twee hoofdvormen voor: als mijngranaat met groote vulling en dunnen wand, aan te wenden met schokbuisstelling, en als scherfgranaat met kleine vulling en dikken wand, te bezigen met tijdbuisstelling. In den eersten vorm heeft zij, vooral bij detonatie in gesloten ruimte, de grootere mijnwerking voor; daarentegen vereischt zij, met het oog op ontijdige springers in de ziel, een aanzienlijk sterkeren vuurmond. Voorts verdient opmerking, dat doorboren van borstweringen over het algemeen slechts in de kruin, niet in het lagere gedeelte mogelijk is en dat de vlakke baan het aan het volle projectiel onmogelijk maakt voldoende krachtige uitwerking te verkrijgen tegen van boven gedekte ruimten.

De brisant-granaat met kleine vulling heeft als voordeel hare scherfwerking, vooral in de breedte. Dekking tegen hare scherven wordt echter gemakkelijk verkregen, bovendien is hare dieptewerking gering. Dat hare stootkracht en hare springwerking in een veldoorlog in vele gevallen voldoende zullen zijn, zooals men te hare gunste meermalen ziet aangegeven, is geen belangrijk voordeel, immers hetzelfde is ook van de granaatkartets te vermelden en zulks is niet het hoofddoel, dat men met hare invoering beoogt.

Het verkrijgen van uitwerking met brisant-granaten, tijdbuisstelling, is evenwel onderworpen aan voorwaarden, — nauwkeurige bepaling van de baan en regeling van de springhoogte —, welke in den oorlog over het algemeen bezwaarlijk te vervullen zijn.

Uit het voorafgaande blijkt voldoende, dat de infanterie achter hare borstweringen en onder hare horizontale dekkingen niet in voldoende mate door het vlakbaan-veldgeschut der tegenpartij kan geschokt worden. Aangezien de betere dekkingen hoofdzakelijk bij den verdediger toepassing vinden, geldt deze conclusie derhalve in het bijzonder voor de

verdedigende infanterie tegenover de aanvallende vlakbaan-artillerie. De pioniersvoorschriften houden hiermede dan ook, m. i. terecht, rekening, waar zij het veelvuldig bouwen van horizontale dekkingen in de tirailleurloopgraven voorschrijven.

Onttrekt de verdediger, wanneer hij geen uitzicht heeft op de overwinning, zich bovendien tijdig aan den geschutstrijd door de bedieningen in scherfvrije onderkomens te doen schuilen, dan is ook de verdedigende artillerie niet meer dan voorbijgaande tot zwijgen gebracht.

Waar de artillerie aldus niet meer in alle opzichten kan voldoen aan de verwachtingen, die de infanterie van haar koestert, heeft men naar middelen uitgezien om hierin verbetering te brengen.

Die middelen zijn van zeer uiteenlopenden aard.

De een, LANGLOIS, wenscht de onzichtbare bezetting der stelling in het geheel niet te beschieten en alleen bij het voorwaarts gaan der eigen infanterie de werkzame en zichtbare verdedigers te bevuren, die, zoodra de aanvallende infanterie goede doelen biedt, het vuur op die infanterie zullen openen.

Inderdaad bedriegt men zichzelf dan niet door op eene uitwerking te rekenen, die niet verkregen is; doch het is m. i. niet aan te nemen, dat, zeer groote overmacht van den aanvaller uitgezonderd, de verdediger op die wijze uit zijne stelling verdreven en tot den aftocht gedwongen zal worden.

Anderen bevelen het gebruik van kleine ladingen bij het vlakbaan-geschut aan. Met de zoodoende te verkrijgen grootere invalshoeken gaan evenwel geringere trefkans en samengestelde munitie-uitrusting gepaard, terwijl, indien de eenheidspatroun het pleidooi bij het moderne vlakbaan-veldgeschut wint, de waarschijnlijkheid groot is, dat dit surrogaat-steilvuur voorgoed van de baan geraakt.

Weer anderen, en deze grijpen den stier bij de horens, eischen van de artillerie te velde eene betere uitwerking door invoering van krombaan-geschut. Volgens hen zullen krombaan-vuurmonden, met name houwitsers, het dat wapen mogelijk maken zijne taak, zooals de hedendaagsche tactiek het die oplegt, weder naar behooren te vervullen. Immers houwitsers eigenen zich zoowel om de dekkingen te vernielen, die de verdediger zich bouwt om daarin den aanval te keer te gaan of daarin het oogenblik af te wachten, waarop hij dien wil afslaan, als om den aanval zelf op de korte afstanden met vuur te begeleiden. Bovendien kunnen houwitsers desgewenscht met de vlakbaan-vuurmonden aan den artilleriestrijd deelnemen.

Ofschoon het nu niet te ontkennen is — het is zooveen trouwens duidelijk weergegeven — dat het bezit van een veldhouwitsers voor den aanvaller meer waarde heeft dan voor den verdediger, sluit dit geenszins in, dat hij door den verdediger zonder bezwaar zou kunnen worden gemist. Immers, indien de aanvaller wèl en de verdediger niet over die geschutsoort beschikt, zal de eerste reeds daardoor een belangrijk, gedeeltelijk moreel overwicht op den laatste hebben.

Overigens legt m. i. de vraag in welke verschillende mate aanvaller en verdediger door de invoering van houwitsers, gebaat zijn, weinig gewicht in de schaal bij de principieele beslissing of al dan niet tot die invoering zal worden overgegaan. Elke troepenmacht moet, wil zij niet de kiem van eigen ondergang van huis uit medevoeren, evenzeer tot den aanval als tot de verdediging uitgerust en geoefend zijn.

In verband met het vorenstaande beschouwd, moeten de houwitsers in de eerste plaats dienen tot het vernielen van gedekte schuilplaatsen en tot het bestrijden van, zij het ook slechts gedeeltelijk zichtbare, bezettingen van veldwerken, voorts tot het beschieten van meer weerstandbiedende doelen en zoo noodig van alle andere objecten.

Aannemende, dat zij aan die eischen, in het bijzonder voor zoover deze door het vlakbaan-geschut niet kunnen worden bevredigd, kunnen voldoen, zullen de houwitserbatterijen in het gevecht worden gebruikt in de eerste plaats tegen de belangrijkste en sterkste werken van de tegenpartij, met dien verstande, dat zij teruggehouden worden, indien bij den aanvang van den strijd nog niet te bepalen is of en in welk gedeelte van de vijandelijke stelling voor hen passend werk zal zijn te vinden. Laat het zich daarentegen al dadelijk aanzien, dat zulks niet het geval is, dan worden de houwitserbatterijen van den aanvang af als kanonbatterijen in gevecht gebracht.

Waar voorts als regel bij den aanval op eene verdedigingsstelling geldt, dat een krachtig artillerievuur op het hoofdaanvalspunt — onder gelijktijdig zooveel mogelijk in bedwang houden van de verdedigingsbatterijen, en wel voornamelijk van die, welke het terrein van den hoofdaanval beheerschen — moet worden overgebracht, zoodra het vijandelijk geschutvuur uitgedoofd of voldoende verzwakt is, zullen de houwitserbatterijen ook dan een belangrijk arbeidsveld vinden.

Aan de zijde van den verdediger zal men, om de meerderheid te behouden of te verkrijgen, bij den aanvang van het gevecht in den regel gedwongen worden de geheele artilleriemacht, ook de houwitserbatterijen, in stelling te doen komen. Bij den voorbereidenden geschutstrijd kunnen de houwitserbatterijen dan vooral nuttigen arbeid verrichten. Gaat de vijandelijke infanterie tot den aanval over, dan is dat wapen het hoofdoel, zoo mogelijk daarbij tevens de aanvalsbatterijen bezighoudende. Ook deze objecten kunnen derhalve ter bestrijding aan de houwitsers worden opgedragen. Blijkt de tegenpartij vóór dien infanterieaanval reeds zoo overmachtig, dat de verdediger gedwongen wordt zijn artillerievuur te onderbreken of tijdelijk te staken, dan zal het vooral aan houwitserbatterijen mogelijk blijken om het vuur het langdurigst voort te zetten of om opnieuw op andere punten gedekt op te treden. Eindelijk zullen bij de beslissing ook de houwitserbatterijen het vuur op de aanvallende infanterie overbrengen.

Zoo opgevat is aan de houwitsers inderdaad een uitgebreid en belangrijk arbeidsveld toebedeeld.

Er dient nu nagegaan te worden of zij in staat geacht kunnen worden de vorenomschreven, veel omvattende taak naar behooren te vervullen.

Om in overeenstemming daarmede gebruikt te kunnen worden als veldgeschut, moeten houwitseren aan twee hoofdeischen voldoen; zij moeten bezitten:

1°. voldoende uitwerking, eensdeels als krombaan-, anderdeels als vlakbaan-geschut, ook op groote afstanden;

2°. voldoende beweegbaarheid, zoodat opmarsch en stellingname van de houwitserbatterijen in dezelfde mate als die van de kanonbatterijen verzekerd mogen worden geacht.

Ad 1um. Deze beide, bepaald tegenstrijdige eischen, die overeenkomen, onderscheidenlijk met de vraag naar eene krachtige brisant-granaat en naar eene goede, niet zware granaatkartets, gepaard aan eene belangrijke vuursnelheid, vorderen ter hunne bevrediging van de techniek eene uiterste krachtsinspanning — eene krachtsinspanning, welke zooals hierna zal blijken, tot heden toe niet in voldoende mate ontwikkeld is.

Ad 2um. Om goed beweegbaar te zijn, moet het gewicht van het opgelegde stuk met voorwagen niet meer bedragen dan ± 1800 KG. In verband met het standpunt, hetwelk de techniek thans heeft bereikt, leidt dit maximum-gewicht tot een kaliber van 10 à 11 cM. ¹⁾ en een projectielgewicht van 12 à 16 KG.

Voor zoover aan de schietuitkomsten met veldhouwitseren van 10 en 10,5 cM. ruchtbaarheid is gegeven, hebben zij m. i. niet den indruk kunnen doen vestigen ²⁾, dat de techniek er in geslaagd is, een houwitser aan te bieden, welks bruikbaarheid als vuurmond der veldartillerie in ballistisch en tactisch opzicht boven elken twijfel verheven is.

De lichte Deutsche veldhouwitser verschieft eene granaatkartets van 12,8 KG. en eene brisant-granaat van 15,7 KG. met kleine vulling, dubbelwerkende buis en inrichting voor al of niet vertraagde werking; de granaatkartets bevat 500 kogeltjes van 10 gram en 210 gram springlading; de brisant-granaat eene springlading van 0,75 à 1 KG. rookzwak buskruit. Het gebruik van brisant-granaten met tijdbuisstelling is tegen gedekte doelen uitzondering.

De vuursnelheid van laatstbedoelden houwitser, welke, bij gebruik van de grootste lading (gescheiden munitie), tot drie schoten per minuut op te voeren is, wordt over het algemeen als voldoende aangemerkt voor het gebruik tegen gedekte, stilstaande doelen; tegen ongedekte en gedeeltelijk gedekte of bewegende doelen is zij echter gering, ja, als men daarbij in aanmerking neemt, dat het enkele granaatkartetsschot van den houwitser niet meer uitwerking heeft dan dat van het 28 of 30

¹⁾ Het gewicht van den opgelegden Deutschen snelvuurhouwitser van 10,5 cM. b.v. bedraagt met 24 schoten in den voorwagen 1950 KG.; het afgelegde stuk weegt 1090 KG.

²⁾ Vergelijk ook: *Streffleur*, October 1900, blz. 72 e. v.; en *Jahrbücher f. d. deutsche Armee u. Marine*, December 1900, blz. 336 e. v.

kaliber lange veldkanon van 7,5 cM., zelfs onvoldoende te achten.

Eenzoo de uitwerking van het granaatkartetsvuur tegen onzichtbare en loodrecht gedekte doelen en van het brisant-granaatvuur tegen evenvermelde gedekte doelen en tegen horizontale velddekkingen, voornamelijk uit hoofde van de bezwaren aan de vuurregeling en de kleine trefkans verbonden, waardoor die vuren zeer veel munitie verslinden, terwijl het aantal schoten in voorwagens en caissons naar verhouding gering is. De Deutsche veldhouwitser M. 98 b. v. vindt in de batterij 32 granaten en 54 granaatkartetsen, in de lichte munitiecolonne 58 granaten en 10 granaatkartetsen, d. i. totaal 154 schoten per stuk, tegen ± 240 bij een veldkanon van 7,5 cM.

De uitwerking van het enkele brisant-granaatschot schijnt, volgens Deutsche inzichten, aanvankelijk voldoende te zijn geacht.

Een ander bezwaar, aan het gebruik van houwitser van ongeveer 10 cM. verbonden, is de samengestelde kardoezenuitrusting. Ten einde op verschillende afstanden den voor het doorslaan van eene dekking vereischten invalshoek — ongeveer 26 à 30° — te verkrijgen, is het noodig een groot aantal ladingen buskruit mede te voeren. In Deutschland bedraagt dit getal zeven, waarbij dan nog valt op te merken, dat de gewenschte invalshoek niet beneden de 2100 M. wordt verkregen.

Om het nadeel, verbonden aan het medevoeren van zulk een groot aantal ladingen, zooveel mogelijk te beperken, wordt door velen aanbevolen dit getal tot drie terug te brengen.

Daarmede wordt echter een ander, m. i. grooter bezwaar ingelascht, want zodoende verkrijgt men, behalve de zône beneden 2000 M., meerdere min of meer diepe zônes, waarin geene uitwerking op horizontale dekkingen mogelijk is.

Het vorenvermelde in aanmerking genomen, is het dan ook aan gerechtvaardigden twijfel onderhevig of de goede verwachtingen, welke Deutschland van zijne lichte veldhouwitsers koestert en welke op door de Schietschool op het proefveld verkregen uitkomsten schijnen te zijn gegrond, bij het gebruik door den troep zullen worden bevestigd.

Alleen de invoering zelf van den houwitser M. 98 bij de Deutsche veldartillerie. — men denke aan de vroegere van de brisant-granaat bij het veldkanon, welker gebruik met tijdbuisstelling thans vrijwel algemeen veroordeeld wordt —, noch de onderstelling, dat de in den loop van 1900 bij den troep verkregen slechte uitkomsten moeten worden toegeschreven aan onvoldoende bekendheid van officieren en minderen met het nieuwe materieel en zijne aanwending ¹⁾, kunnen dien twijfel wegnemen. Daarvoor zal eene ondervinding van meerdere jaren noodig zijn.

Overigens zijn zeer velen van meening, dat als voornaamste projectiel tegen alle soorten van dekkingen bij den veldhouwitser moet worden aangewend de brisant-granaat met groote springlading en schokbuis met

¹⁾ Zie voren aangehaalde aflevering der *Jahrbücher* t. z. p.

inrichting voor vertraagde werking. Zij achten eene vulling van 4 tot 6 KG., vermoedelijk v. n. l. met het oog op het gebruik bij den aanval op eene versterkte verdedigingsstelling, bepaald noodzakelijk en willen daarbij in den koop nemen het gevaar, dat één springer in de ziel vuurmond en bediening buiten gevecht kan stellen. Hierbij zij nog aangeetekend, dat dit gevaar, ofschoon het bij de gebruikelijke kleine geschutladingen en schokbuisstelling zeer gering is, voor vredesoefeningen een bijzonder, zij het ook geen overwegend bezwaar oplevert, waarmede bij de beslissing omtrent eene eventueele invoering rekening zal dienen te worden gehouden.

Na overweging van het voorafgaande rijst de vraag: is het te verwachten, dat de techniek, binnen niet te langen tijd, er in zal slagen belangrijke vorderingen met betrekking tot het veldhouwitservraagstuk te maken?

De *Internationale Revue über die gesammten Armeen und Flotten* van Juni 1900, blz. 357, meent hierop een ontkennend antwoord te kunnen geven.

Is deze uitspraak juist — en, gelet op den omvang van die vereischt wordende vorderingen ¹⁾, is zij zulks zeer waarschijnlijk — dan zal men den eisch van beweegbaarheid lager moeten stellen. Daardoor verandert de veldhouwitser evenwel van karakter en nadert hij den *positie*-vuurmond.

En hiermede rijst eene andere vraag: is het, vooral indien als *veld*-geschut geen alleszins geschikte houwitser wordt gevonden, voor Nederland wenschelijk over eenige bespannen houwitserbatterijen als *positie*-artillerie te kunnen beschikken, en, zoo ja, welke vuurmond komt daarvoor in aanmerking?

Is in de laatste Europeesche oorlogen voor beide partijen het gebruik te velde van zwaardere vuurmonden, dan het veldgeschut, reeds herhaaldelijk wenschelijk gebleken; gelet op het groote gewicht hetwelk, volgens de heerschende tactische denkbeelden, aan het gebruik van dekkingen tegen de groote uitwerking der moderne vuurwapenen wordt gehecht, — waardoor de veldoorlog veelvuldiger dan eertijds tijdelijk het karakter van den *positie*-oorlog zal aannemen —, heeft, in het algemeen, het bezit van krachtiger bespannen batterijen, dan die der veldartillerie, voor de toekomst aanzienlijk in beteekenis gewonnen.

De omstandigheid, dat nagenoeg alle toongevende staten van Europa, onder verschillende benamingen, hetzij zware veldvuurmonden, hetzij bespannen belegeringsgeschut, hetzij beide artilleriesoorten hebben ingevoerd, is met deze meening geheel in overeenstemming.

¹⁾ Hauptmann RUPRECHT b. v. (zie vorenvermelde aflevering van STREFFLEUR) vraagt een brisant-granaat van 12 KG., die, bij eene springlading van 4 KG., 300—400 werkzame springstukken levert!, bovendien grootere vuursnelheid en meerdere beweegbaarheid.

Zonder in op ons land betrekking hebbende strategische beschouwingen te vervallen, kan gereedelijk worden aangenomen, dat wij ons hebben voor te bereiden op de bestrijding van eene tegenpartij, die zeker van een van beide genoemde soorten van geschut voorzien is en bovendien over houwitsers bij hare veldartillerie beschikt. Voorts zal vermoedelijk wel toegegeven worden, dat het veldleger, in het algemeen gesproken, te onzent wellicht reeds spoedig en voor geruimen tijd tot het voeren van den positie-oorlog in hoofdzaak zijn toevlucht zal moeten nemen.

Is deze onderstelling juist, dan stijgt voor ons de waarde van eene positie-artillerie niet alleen in absoluten zin belangrijk, maar blijkt tevens, dat het bezit daarvan grooter voordeelen biedt dan dat van houwitsers bij de veldartillerie.

Men moge er zooveel mogelijk naar streven om laatstbedoelde vuurmonden het karakter van *veld*geschut toe te kennen, zij blijven vooralsnog toch: een in het bijzonder voor bepaalde opdrachten bestemde geschutsoort, m. a. w. een speciaal wapen.

Wil deze tak der veldartillerie de hem opgelegde taak naar behooren vervullen, dan moet hij ook over de daartoe meest geëigende middelen, vuurmonden, beschikken. Bezit hij die niet — en dit heb ik getracht hiervoren aan te toonen — dan zal hij bij het vervullen van zijne bijzondere opdrachten de vlag moeten strijken voor eene andere artillerie, de positie-artillerie, die, hoezeer ook minder geschikt voor zijne nevenbestemming, voor het hoofddoel geheel berekend kan zijn.

De waarde van de positie-artillerie springt te meer in het oog, nu de techniek niet in gebreke is gebleven alleszins bevredigende zware veldvuurmonden te leveren, waarbij zeer zeker in de eerste plaats de Duitse veldhouwitser van 15 cM. moet worden genoemd.

Deze vuurmond, die een totaal gewicht van het aangespannen stuk van ± 2550 KG. aanwijst, wordt om zijne krachtige uitwerking ¹⁾ algemeen geprezen, terwijl ook zijne beweegbaarheid voldoende wordt geacht ²⁾.

Voor ons doel is het niet noodig te beschikken over een dergelijken zwaren vuurmond, die v.n.l. bestemd is om bij den aanval tegen duurzame versterkingen uitstekende diensten te bewijzen. Voorts moeten, met het oog op onze terreinen, het even aangehaalde gewicht en dat van het afgelegde stuk (± 2180 , volgens anderen ± 1800 KG.) te hoog worden geacht. Ook geeft het groote projectielgewicht, 41 KG., aanleiding, ter wille van de munitie-uitrusting, naar een lichter vuurmond te streven.

Een Nederlandsche zware veldhouwitser zal m.i. met voorwagen en

¹⁾ Vergelijk: *Jahrbücher f. d. deutsche Armee u. Marine*, December 1900, blz. 336 e. v., en voorts: *Int. Revue ü. d. gesammten Armeen u. Flotten* 1901, Suppl. 23, „La participation de l'obusier allemand de 15 cM. lourd a l'attaque des forts du Peitang”.

²⁾ Zie: *Jahrbücher f. d. deutsche Armee und Marine*, Maart 1898, blz. 324 e. v.

opgezeten manschappen niet meer mogen wegen dan 2500 KG.; ¹⁾ de treklast per paard bedraagt alsdan hoogstens 416 KG., zijnde niet te groot om ook door moeilijke terreinen te rijden. Stelt men het gewicht van den uitgerusten voorwagen op ongeveer 900 KG., dan blijft nog ongeveer 1200 KG. voor het afgelegde stuk over, d.i. hoogstens \pm 140 KG. meer dan het gewicht van het tegenwoordige veldkanon in batterij bedraagt.

Aangezien een dergelijke Nederlandsche houwitser in de eerste plaats een wapen voor de verdediging behoort te zijn, moet de brisant-granaat met kleine vulling (schokbuiswerking) als het hoofdprojectiel worden beschouwd. Granaatkartetsen, welke wellicht voor het bestrijden van ongedekte doelen de voorkeur verdienen, doch overigens tegen gedekte doelen in uitwerking achterstaan bij de brisant-granaten, zullen, zoo men haar niet achterwege kan laten, de minderheid der uitrusting moeten uitmaken.

Aan deze brisant-granaat zou men, naast krachtige werking tegen de gebruikelijke velddekkingen, als eisch kunnen stellen, te leveren 400 à 500 scherven van ongeveer 30 gram, welke met die van een kleiner gewicht en in aanmerking genomen, dat een deel zeer zeker een grooter gewicht zal bezitten, te zamen ongeveer 20 KG. mogen wegen; het totale gewicht van het projectiel te stellen op ongeveer 21 à 22 KG., de maximum aanvangssnelheid op 275 à 300 M.

Het zal m.i. aanbeveling verdienen vóór den Nederlandschen veldhouwitser afstand te doen van eene mijngranaat; in de eerste plaats in de onderstelling, dat de uitwerking van vorenbedoelde gewone brisant-granaat tegen verzwaarde velddekkingen en tegen de meest in den vestingoorlog gebruikelijke aanvalsdrukkingen voldoende zal zijn; bovendien uit een oogpunt van veiligheid der eigen bediening. Voorts mag hier niet onvermeld blijven, dat de z.g.n. luchtdrukwerking tegen levende doelen in den oorlog in Zuid-Afrika, althans van de Engelsche lyddiet-projectielen, niet aan de verwachting heeft voldaan.

Uitgaande van vorenvermeld projectielgewicht en rekening houdende met eene gewenschte belasting op de dwarsdoorsnede, overeenkomende met het drievoudig gewicht van den ronden kogel, zal het kaliber van onzen veldhouwitser ongeveer 12 à 13 cM. moeten bedragen. ²⁾

Uit den aard der zaak zal hij van een snelvuur-(snellaad-) systeem moeten zijn; een vuursnelheid van 3 schoten per minuut zal bereikt moeten kunnen worden, terwijl de uitrusting aan projectielen van den

¹⁾ De Fransche veldhouwitser van 12 cM. bezit opgelegd met 16 schoten in den voorwagen een gewicht van 2365 KG., het afgelegde stuk weegt 1475, het projectiel 20.35 KG; de maximum aanvangssnelheid bedraagt 290 M. Ons tegenwoordig veldkanon van 8 cM. St. weegt met vijf opgezeten manschappen à 375 KG. ongeveer 2525 KG.

²⁾ De KRUPP'sche snelvuurhouwitser van 12 cM. L/10 verschieft projectielen van 20 KG.; maximum aanvangssnelheid 275 M.; gewicht van het afgelegde stuk 1100 en van het opgelegde stuk met 16 schoten in den voorwagen 1950 KG.

voorwagen minstens 18, die van den caisson-achterwagen minstens 32 schoten zal moeten bedragen. Stuk en caisson moeten gelegenheid bieden om een vijftal personen mede te voeren.

De vuurmonden zouden ten getale van vier met zes caissons en een transportvoertuig tot eene batterij kunnen worden vereenigd.

Een zestal dezer batterijen zouden, zoowel voor het veldleger, als voor de verdediging der hoofdliniën en stellingen eene welkome en noodige vermeerdering onzer artilleriekracht genoemd mogen worden.

De bediening van de batterij behoort m.i. te worden opgedragen aan personeel der vestingartillerie. Immers, dat personeel moet geacht worden door zijne bekendheid met ander steilbaan-geschut en met de meer volmaakte hulpmiddelen voor de waarneming, de seingemeenschap en de bevelsoverdracht daartoe beter onderlegd te zijn dan dat der veldartillerie.

In vredestand zouden om der kosten wille alleen de officierspaarden aanwezig moeten zijn, terwijl de voor oefening benodigde bespanningen van de treinafdeelingen der regimenten veldartillerie zouden moeten worden gedetacheerd. Bij mobilisatie zullen dan de benodigde paarden — waarbij eenige reserve — tegen contante betaling door de commandanten der treinafdeelingen aangekocht moeten worden, waarbij alsdan de maximum aankoopsom even hoog te stellen zal zijn als die van de paarden der veld- en rijdende batterijen, welke ter completeering van de aanvankelijke uitruksterkte moeten worden aangeschaft; het benodigde bereden personeel voor de batterijen wordt door de genoemde commandanten met de paarden, zoo spoedig mogelijk, gezonden naar de plaatsen, waar de vuurmonden en voertuigen der batterijen zich bevinden.

In het vorenstaande heb ik getracht, in algemeene trekken aan te geven de richting waarin wellicht voor onze artillerie het veldhouwitser-vraagstuk ware op te lossen.

Moge de Heilige Barbara met hen zijn, die er over hebben te beslissen!

Aanval en verdediging van vestingen,

naar DEGUISE'S „*Attaque et défense des forteresses*”.

(Vervolg en slot van No. 3, blz. 252.)

Ad IV (bladz. 153). Of de strijd in hoog of laag terrein gevoerd wordt, een *bekroning* van den bedekten weg is, zegt DEGUISE, daarbij niet meer noodig. Waarom? Het doel van deze bekroning was vroeger de infanterie van den verdediger uit den bedekten weg te verdrijven en aldus de laatste aanvalswerken te beschermen. Verder diende zij ook voor den aanleg der bres- en contrebatterijen.

Het wegvallen van den bedekten weg bij de meeste moderne forten, maakt natuurlijk den bouw van de beschermende linie voor den aanvaller onnoodig, terwijl het tweede gedeelte van haar taak, sedert de invoering van het getrokken geschut, beter van meer achterwaarts gelegen punten kan worden verricht. En gelukkig ook! Voor welke moeilijkheden zou een belegeraar niet staan, die zijn flankbatterijen zoover voorwaarts zou moeten aanleggen!

Gezwegen nog van het feit, dat de aanvaller hier zelf 't meest van de afspringende muurstukken zou te lijden hebben, ware een dergelijke opstelling der vuurmonden een parodie op de moderne oorlogvoering!

Voor het geval derhalve, dat de hindernis- en flankeringsinrichtingen niet voldoende uit de verte door de vernielingsbatterijen mochten vernield zijn, blijft die taak verder voor rekening van den ingenieur. Dat is in elk geval rationeel.

Sommigen — ultra's! — meenen evenwel, dat indien ook al de bekroning, als dekking tegen in den voormaligen bedekten weg opgestelde infanterie of als bescherming van vervallen bres- en contrebatterijen, onnoodig geworden is, zij evenwel gewenscht blijft als laatste verzamelplaats van de troepen vóór den storm, alsmede als uitgangspunt voor grachtsafdaling bij droge of grachtsovergang bij natte grachten.

DEGUISE kan zich echter — en zeer zeker terecht! — met deze laatste onderneming uit de VAUBANSche tijden niet vereenigen. Of de contrescarpmuur is, zegt hij, in beton gemaakt of hij is gemetseld. In het laatste geval is hij van uit de verte door brisante granaten te vernielen; in het eerste zal dit moeten geschieden door mijnladingen, waartoe een mijngang — geen grachtsafdaling — naar de contrescarp is te maken.

Van uit de laatste parallel, van waaruit de storm moet geschieden,

zoals wij boven bij DEGUISE zagen op circa 200 meter van de vuurlijn (of 100 à 150 M. van de contrescarp), zal dan deze mijngang moeten worden begonnen.

Zou dit volgens de vroegere methoden een uiterst langdurig werk zijn geweest, zoo geeft de techniek thans middelen aan de hand sneller te vorderen.

Zoo stelt, in het Recueil des travaux techniques des officiers du génie de l'armée belge, de Luitenant GILLET een wijze van boren voor, waarmede men 4 meter per uur zou vooruitkomen. ¹⁾

Mocht dit middel in de practijk voldoen, dan ware hiervan zeker ruimer gebruik te maken en zou men al op grooter afstanden, b. v. op 400 M., daarmede kunnen beginnen, om de overgrootte bezwaren van de nadering bovengronds te ontgaan.

Voor verdere overbrugging van de — droge — grachten zijn in de laatste jaren verschillende modellen met goeden uitslag beproefd.

Voor overgang der natte grachten zullen de zoo tijdroovende dammen wel niet meer in aanmerking komen, maar vlotten gebruikt worden.

Bij al deze werkzaamheden zijn de pioniers door schilden te beschermen, die dus in de uitrusting der parken moeten voorkomen.

Tot zoover DEGUISE.

Ten einde raad — een onwillekeurige, maar welsprekende hulde aan de geweldige kracht van de nabijverdediging, zelfs in het laatste stadium — werpt men zich als van ouds op den mijnenoorlog!

STAVENHAGEN in zijn „Ueberblick der geschichtlichen Entwicklung des Minenkrieges” ²⁾, KUTZLNIGG in zijn „Ueber den Minenkrieg und dessen Zukunft” ³⁾, v. BRUNNER in zijn „Leitfaden für den Unterricht in der beständigen Befestigung” 1899, FROBENIUS in de „Löbellsche Jahresberichte” 1899, wijlen Generaal SCHRÖDER in zijn „Archiv”, BRIALMONT, GERWIEN, WAGNER, om slechts de voornaamste voorstanders te noemen, zien allen in den mijnenoorlog het middel der toekomst om, waar het artillerievuur tekort schiet, de laatste periode van het geregeld beleg te beëindigen.

In hoeverre het stelsel van den Luitenant GILLET in de practijk zal voldoen kunnen wij niet beoordeelen. Intusschen zijn in Rusland, waar de mijnen nog lang — bij Sebastopol — toepassing vonden, en de traditiën van TOTLEBEN nog voortleven, die daarvan een groot voorstander

¹⁾ De boor wordt door electriciteit of een benzinemotor bewogen. De gang heeft den spitsboogvorm, 1 M. hoog en wijd. De bekleeding geschiedt met planken, dik 2 cM. Om de meter worden zij door een eenvoudig ijzeren geraamte gesteund. Twee man zijn voor het werk voldoende, één voor de bediening van den motor, één voor de behandeling van de boor en de bekleeding. De hoortoestel werkt met gecompriëerde lucht van 5 atmosferen. De ventilatie geschiedt door uitzuiging van de gecompriëerde lucht door den motor.

²⁾ Mitth. Art. u. Genie 1899, No. 4.

³⁾ Mitth. als boven 1899, No. 7.

Mil. Spect. 1901.

was, uitgebreide proeven met een combinatie van mijngangen en boorgaten verricht, die alle aandacht verdienen. ¹⁾

In plaats van het langzame en gevaarlijke bovenaards sappeeren of aardrollen, wordt snel ²⁾ en volkomen veilig een gecombineerd stelsel van horizontale of flauw hellende boorgaten, elk van 0.30 M. wijdde in den grond ter plaatse waar de loopgraven moeten komen, aangelegd, geladen, opgestopt en ontstoken. Op dezelfde wijze worden de gemeenschapsgangen en in 't bijzonder die van de trechters van gesprongen overladen mijnen ook met de achtergelegen loopgraven in veel korter tijd en zonder verlies uitgevoerd. ³⁾

Natuurlijk, dat deze boorgaten, die tot 30, zelfs tot 50 Meter, als 't ware voor- en zijwaarts der mijngangen en loopgraven kunnen worden vooruitgeschoven, uitstekende „voelhoorns” vormen tegenover den verdediger, die zelf van een mijnstelsel is voorzien. 't Spreekt vanzelf, dat deze ook de boren te zijnen dienste voor waarneming en het laden van kwetsers met voordeel kan bezigen. ⁴⁾

Aldus de mijnenoorlog in eere hersteld!

In hoog terrein!

Maar bij ons?

Niet mogelijk, op een enkel punt na.

Wat dan?

De gewelddadige aanval volgens v. SAUER, v. LEITHNER, v. REHM, e. a., berustende op niet-stormvrije werken of tusschenruimten, op een algeheele onderdrukking der hulpmiddelen van den verdediger, moreele en materieele, geen kans van slagen aanbiedende bij een waakzame verdediging onzer inundatielinien met open gemeenschap achterwaarts, die steeds afflossing en nieuwen toevoer verzekert?

De ingenieursaanval van DEGUISE, GERWIN, e. a., geen gunstiger uitslag belovende? . . . Hoe toch zal de aanvaller in onze terreinen, die reeds bij hoog opgevoerden grondwaterstand geene of nagenoeg geene

¹⁾ Zie daaromtrent nader de artikels in het Kriegstechnische Zeitschrift 1899, Heft 3 en 5, „Die Anwendung von Minenbohrern im Festungskriege”.

²⁾ Naarmate van den grond vordert het boren — als bij de proeven te Kiew gebleken — per meter $\frac{3}{8}$ à $\frac{7}{8}$ uur. Daar het laden en opstoppen per boorlengte van 21 M. niet meer dan $\frac{3}{4}$ uur eischte, kon men gemiddeld per etmaal 45 M. vooruit komen, 7 à 10 maal sneller dus dan met gewone mijngangen.

³⁾ Zóó gelukte 't den Franschen bij het beleg van Sebastopol eerst na 5 etmalen den trechter van een overladen mijn met de achtergelegen 3e parallel te vereenigen, zóó lang verhinderden uitvallen en het vuur der Russen den bouw dezer vluchtige sappe!

⁴⁾ Intusschen moeten de bezwaren mede niet over het hoofd worden gezien, waarop ook een Schrijver in het Mil. Wochenblatt 1900 wijst. Gelukten de boringen toch snel bij de vredesproeven, de oorlog stelt nog andere eischen: bescherming der kwetsbare instrumenten en der mijnputten van waaruit de boringen geschieden, een zéér diepe ligging met 't oog op de werking der brisante granaten, enz.

ingraving toelaten en geene dekking verleenen, bij gestelde inundatie den laatsten zwaren weg, die hem nog van zijn einddoel scheidt, moeten afleggen?

Zeker staat men hier voor een der moeilijkste, zoo niet het moeilijkste vraagstuk der moderne oorlogvoering, waarop wellicht ook alleen de moderne techniek met hare groote hulpmiddelen tot kunstmatigen aanvoer van grond en van andere dekkingsmiddelen met behulp van vooruit te schuiven gepantserde treinen, enz., een antwoord zal kunnen geven . . . , waarin wij ons intusschen om begrijpelijke redenen hier niet verder zullen verdiepen.

Wij zijn hiermede intusschen reeds eenigszins vooruitgelopen op het laatste bedrijf — ad V van DEGUISE (bladz. 153) — den *stormaanval!*

Met het vuren uit enkele batterijen tegen vuurmonden, die den voortgang der naderingswerken konden belemmeren, is intusschen voortgegaan.

Andere batterijen hebben het vuur voortgezet op de punten, waarop de aanval zal plaats hebben.

Meestal wordt het aanbreken van den dag als het gunstigst oogenblik beschouwd. De voorbereiding kan onder bescherming der duisternis geschied zijn. Het licht begunstigt dan de leiding van den aanval. Intusschen behoeft dit geen vaste regel te worden, waarop de verdediger zijn maatregelen kan baseeren. Hoofdzaak is de goede voorbereiding. Op dat punt mag niets verzuimd worden. De verkenning van de bres, van den toestand der hindernissen en van de middelen om er over of er doorheen te komen is het werk van de officieren van de genie, daarin door enkele manschappen bijgestaan.

Het sein voor den aanval is op verschillende wijzen te geven, de meeste dezer kunnen echter aanleiding tot vergissingen geven. De vaststelling van een bepaald uur voorkomt dit, en als zoodanig schijnt dit 't best; de kans om een tegenbevel te geven, wanneer omstandigheden dit onverwacht noodig maken, is daarbij echter schier uitgesloten.

Als schema voor den stormaanval geeft DEGUISE nu aan:

Tegen elk der 3 aangevallen forten wordt ééne divisie gericht . . . zooals men zich herinneren zal stonden den belegeraar, met inbegrip van de divisie uit den insluitingssector, 3 divisieën op het aanvalsterrein ter beschikking.

Van elke divisie blijft ééne brigade in reserve — de algemeene reserve.

Van de andere brigade wordt een regiment aan weerszijden van de kapitaal opgesteld.

Bij elk regiment is de formatie: één bataljon in eerste linie in de voorste (b. v. 3de) parallel. Dit bataljon (totaal dus per fort 2) is het aanvalsbataljon. Daarbij is ingedeeld een peloton genietroepen (per fort dus ééne compagnie).

Het 2de bataljon bezet met de helft, 2 compagnieën, waarbij eene sectie genietroepen, de vleugels van de 2de en met de andere helft — waarbij eveneens een sectie genietroepen — de vleugels van de

1ste parallel. Deze compagnieën hebben den weerstand te breken van de verdedigingslinie rechts en links van de forten.

Het 3de bataljon van het regiment blijft als speciale reserve een 1500 Meter achter en heeft evenals de algemeene reserve tegenaanvallen van den verdediger af te slaan, de tusschenruimten te bedreigen en het tusschenterrein te bezetten, wanneer de steunpunten veroverd zijn.

Zal deze stormaanval op de forten gelukken?

„Ich werde wohl keinem Widerspruch begegnen — zegt von REHM in zijn meergenoemd werk — wenn ich behauptete, dass der schwierigste Theil des ganzen Nahangriffes der Sturm auf das permanente Werk bildet, da es zu dieser Zeit noch sehr bedeutende passive Hindernisse um sich hat und vielleicht auch noch über eine Feuerkraft verfügt.”

Wanneer een man als v. REHM dit getuigt, dien men wel niet van overdreven angstvalligheid zal beschuldigen, waar 't op een krachtig offensief optreden van den aanvaller aankomt, is twijfel aan het welslagen zeker geoorloofd.

Eerst, zegt v. REHM, zouden dus de hindernissen opgeruimd en de vuurkracht geheel uitgedoofd moeten zijn.

Onder het opruimen van de ijzerdraadversperring op het glacis verstaat men dan in den regel, altijd volgens v. REHM, of het kappen van eenige (b.v. 4 à 6) enkele Meters breede sleuven door de versperring — een werk gemakkelijker vermeld dan uitgevoerd — waar doorheen de stormcolonnes moeten voortrukken; of het maken van bressen door middel van brisante mijnladingen — intusschen ook een moeilijk werk —, waarna het ijzerdraad nog moet worden weggeruimd.

In 't voorbijgaan zij opgemerkt, dat v. REHM, de artillerist, hier zelfs geen melding maakt van geschoten sleuven of geworpen mijntrechters!

Een dergelijke ijzerdraadversperring valt verder aan de contrescarp op te ruimen, waarna men voor de hoofdhindernis staat, de gracht met steile contrescarp, in front en flanken bestreken en waarvan de (droge) bodem nogmaals vaak met hindernissen, ijzerdraadversperringen, trapgranaten, enz., is voorzien.

Wat baat 't, of de artillerist of de mineur hier al een enkele bres heeft gemaakt, de muur enkele meters in puin heeft gelegd?

Die bressen, bestreken door een paar mitrailleurs of zelfs maar door magazijn geweren verdedigd, vormen juist bijzonder gevaarlijke accessen.

Natuurlijk, dat de aanvaller, zal hij zich niet aan het gevaar van een allernoodlottigst échec blootstellen, eerst den toestand der hindernissen moet verkennen, om daarop zijn maatregelen te baseeren. . . .

„Ein Angriff aber, der nach solchen in allernächster Nähe durchgeführten, zeitraubenden und umfangreichen Vorbereitungen ansetzt, kann unmöglich selbst den ermüdesten Vertheidiger überraschen; die Gegenwirkung wird daher, wenn überhaupt noch eine geäußert werden kann, die relativ grösste sein müssen.”

. . . . „Mit einen solchen Angriff — als boven geschetst — habe ich mich *niemals* einverstanden erklären können.”

Juist, maar wat dan?

In plaats van dien langen, moeilijken, gevaarlijken weg door de hindernissen heen, die in strijd is met alle mogelijke tactische regels:

omdat de verrassing daarbij geheel buitengesloten is;

omdat hij zich richt tegen het sterkste punt van den verdediger;

omdat hij in de ongunstigste formatie moet uitgevoerd worden; en eindelijk

omdat hij juist op het beslissende oogenblik de krachtige ondersteuning van het tot dusverre overstelpend mortiervuur moet missen;

wil v. REHM, evenals vóór hem v. SAUER, maar thans op beter wijze voorbereid en krachtiger ondersteund, die hindernis omgaan, zijn aanval dus niet tegen de forten, maar tegen de tusschenruimten richten.

Wanneer uit verkenningen en berichten, uit de houding van den verdediger, enz., met grond is af te leiden, dat het oogenblik voor den storm gunstig is, wordt alles in de circa 800 Meter verwijderde stelling in alle stilte voorbereid.

De zware mortieren, zoo noodig, door het overige belegeringsgeschut ondersteund, overstelpen de forten met hun vuur, beletten dus van hieruit ondersteuning der tusschenliniën.

Plotseling, nog in het halfduister, wordt in breed front uit de stormstelling tegen het zwakste punt van den verdediger opgerukt, de mobiele artillerie avanceert mede, zij ondersteunt den aanval tot het laatst toe — de geringe breedtespreiding is hiervoor geen gevaar.

Zullen de enkele traditoorvuurmonden, gesteld dat zij nog intact zijn, dien storm kunnen keeren? Wat belet trouwens om eenige vuurmonden met de afzonderlijke bestrijding daarvan te belasten?

Zal aldus, vraagt v. REHM ten slotte, deze aanval, die geheel het kenmerk der verrassing draagt, niet veel meer kans op slagen aanbieden?

Wij hebben tegen deze methode, ofschoon ontegenzeggelijk van juiste denkbeelden uitgaande, twee belangrijke bezwaren.

In de eerste plaats, dat de aanval over zulk een betrekkelijk grooten afstand ongedekt over open terrein geschiedt, en dus zeer groote offers van den belegeraar kan eischen.

Onnoodig! Want, waarom niet van uit v. REHM's laatste stelling 'snachts, op ongeregelde tijden voorposten vooruitgeschoven, die zich ingraven, die deze dekkingen in volgende nachten — zoo noodig met behulp van schilden als door DEGUISE voorgesteld — tot loopgraven verlenen en verbreedden, en ze telkens weder, om verliezen te voorkomen, vóór het aanbreken van den dag verlaten, met achterlating slechts van enkele patrouilles en verkennende officieren, zooals v. LEITHNER dit ook wenscht?

Worden dan deze dekkingen, die men voortzet zoolang zij het eigen vuur niet hinderen, dus tot circa 300 M., eerst bezet in den nacht vóór den storm, dan is op die wijze naar onze meening geenszins de verrassing uitgesloten, en zullen de verliezen wegens den zooveel korter over open terrein te doorloopen afstand, aanmerkelijk geringer wezen.

In de tweede plaats komt het ons niet juist voor, dat de storm alléén

tegen de tusschenliniën geschiedt, evenmin als wij ons met den aanval alléén op de forten, volgens DEGUISE, konden vereenigen. Liniën en forten vormen één nauw saam verbonden geheel. Een aanval op de laatsten alléén moge op de door v. REHM aangegeven gronden zijn af te keuren, aan den anderen kant gaat 't niet aan ze met een soort struisvogel tactiek ter zijde te laten liggen. Zoolang zij toch niet gevallen zijn, is de aanvaller niet verzekerd van het bezit van het tusschenterrein, waarin hij mocht doorgedrongen zijn, blijven retours-offensifs van de mobiele macht van den verdediger voor den belegeraar uiterst gevaarlijk.

De storm moet dus op forten en linie gecombineerd, gelijktijdig plaats hebben, zooals ook v. LEITHNER in zijn laatste werk wenscht.

Tegen elk steunpunt, ook stormvrije tusschenbatterij, en de aangrenzende deelen der tusschenlinie richt deze een afzonderlijke stormcolonne-groep. Groepreserves, in verschillende liniën, worden op de vleugels der stormcolonnes tegen de tusschenruimten zelf bestemd. De hoofdreserve volgt: óf een van de stormgroepen, óf wordt aangewezen tot het doorbreken van een in de beslissende richting gelegen tusschenruimte, alsmede om de hoofdreserve van den verdediger ter neêr te werpen.

Speciale reserves beschermen op de vleugels tegen retours-offensifs.

Elke stormcolonne zelf is verdeeld in een arbeidersafdeeling, stormtroep en reserve.

De juiste samenstelling en uitrusting dier arbeidersafdeelingen, gebaseerd op nauwkeurige inlichtingen, waarnemingen en verkenningen, maakt voor het gelukken van den storm een hoofdzaak uit.

Zullen wij DEGUISE bij de verdere voortzetting van den aanval achter het terrein der forten en tegen de enceinte van de stad volgen?

Dit komt ons niet noodig voor.

De schrijver onderstelt daarbij voor den verdediger nog eene macht van artillerie, die, wanneer hij daarover werkelijk de beschikking had, beter in den hoofdstrijd of vooral voor de nabijverdediging der hoofdlinie ware te gebruiken geweest.

Dáár, onder die voordeelige omstandigheden, had zij de kansen kunnen keeren, in elk geval den afloop langer vertragen.

Het terrein tusschen de forten en de enceinte is in den regel voor een hardnekkige verdediging minder geschikt.

Maar al ware dit ook wèl het geval, meestal zal het verloop van den strijd nu toch snel zijn, omdat er — en dit zegt DEGUISE terecht — een eind komt aan het weerstandsvermogen van een verdediger, die in den voorgaanden strijd al zijn energie heeft ingezet!

Na het bovenstaande behoeven wij zeker niet lang afzonderlijk bij de maatregelen van den verdediger tegen den geregelden aanval stil te staan. Voor zoover wij deze niet reeds vroeger bespraken, volgen zij uit de verrichtingen van den aanvaller.

Op een enkel punt willen wij intusschen nog de aandacht vestigen. Is uit onze voorafgaande beschouwingen de groote waarde van moderne vestingen voor de verdediging gebleken; de verbazende machtontwikkeling, waartoe zij den aanvaller dwingen; het groote tijdverlies, dat zij hem berokkenen; den moeilijken, zwaren strijd, die de verovering — indien zij gelukt! — hem zal kosten;... zoo is hiertoe de eerste voorwaarde: *gereed te zijn*.

„Den Vortheil für die Verwendung seiner Streitmittel Alles, was der Angreifer mit groszem Zeit und Kraftaufwand erst schaffen musz, bei dessen Auftreten schon dank seiner Friedens- und Armierungsarbeit fix und fertig zur Hand zu haben, musz und kann der Vertheidiger gründlich ausnutzen. Im sicheren Vertrauen auf das rechtzeitige Eingreifen aller Organe musz er sich völlig der Beobachtungen des Gegners hingeben können, der in dem ihm selbst vertrauten Gelände mit Einsetzung aller Kraft die schwierigste Aufgabe zu lösen sich anschikt, welche der Krieg ihm bietet. Mittelst eines gut geleiteten und arbeitenden Nachrichten-Apparates musz er von jeder Masznahme des Feindes rechtzeitig unterrichtet werden, um mit der Gegenmaszregel ihm zu vorzukommen; denn was jener neu zu schaffen hat, bleibt ihn nur zu ergänzen, zu vervolständigen. Dies bezieht sich zumeist auf den zunächst wichtigsten Faktor, auf die Artillerie-Aufstellung, und hierbei kann er noch einen weiteren Vortheil ausnutzen d.i die verhältnismäszig geringe Widerstandsfähigkeit der Ziele, welche der Angreifer ihm gegenüber stellen kann. Nicht Betondecken und Panzerthürme, sondern provisorische Einbauten und Schrapnelschirme hat er zu zerstören, und er kann mithin auch mit einer leichteren Geschützausrüstung rechnen. Hiermit aber ist ihm in viel höheren Grade die Möglichkeit geboten, vom Stellungswechsel Gebrauch zu machen, zumal er auch diesen durch zweckmäsziige Anordnung der Munitions-Depots und durch Schienenwege vorzubereiten in der Lage war....”¹⁾

Gereed dus het plan van verdediging, tot in details uitgewerkt. Onmiddellijk beschikbaar de bezettingstroepen, uit de streek zelve gerecruteerd, ter plaatse geoefend onder de aangewezen commandanten. Een ieder dus volkomen bekend en op de hoogte van zijn taak. Gereed het materieel. Gereed de fortén als stormvrije infanteriesteunpunten voor den nabijstrijd, voldoende voorbereid het tusschenterrein als de eigenlijke gevechtsstelling voor beide wapens....

Zoolang mogelijk en zoo krachtig mogelijk moet dan van het voordeel, dat de verdediger hierdoor in het eerste tijdperk der belegering op den aanvaller bezit, gebruik gemaakt worden. De zware vuurmonden der veiligheidsbewapening boezemen den aanvaller ontzag in, houden hem op eerbiedigen afstand, dwingen hem met zijn uitlaadstations, parken, enz., op twee, drie uren verwijderd te blijven, terwijl elke kilometer

¹⁾ FROBENIUS. v. LÖBELL'S Jahresberichte 1897, blz. 379.

meerdere dracht ¹⁾ in buitengewone mate de moeilijkheid van den opmarsch van den belegeringstrein verzwaart, dier honderden vuurmonden, duizenden wagens... wier verzameling, bestemming, opstelling, enz., bij een goed waarnemings- en verkenningssstelsel niet is geheim te houden.

Een *goed waarnemings- en verkenningssstelsel*: de conditio sine qua non voor den verdediger! Op of nabij de vijandelijke opmarschwegen, zoolang en zoover mogelijk boden, kondschappers, officiersposten in het voorterrein vooruitgeschoven, die zoolang de telegraphische gemeenschap niet is afgesneden langs dezen weg, zij 't dan ook met een grooten omweg, of wel door middel van postduiven, seinen, enz., zoo snel mogelijk de berichten doen overbrengen;

voortdurende waarneming van het voorterrein uit torens, observatiestellingen en ballonstations ²⁾, des nachts ondersteund door electrisch licht ³⁾;

voortdurend patrouilleeren, al of niet ondersteund door kleinere uitvallen;

een uitstekend spionnenstelsel, in het eigen land voorzeker geen te zware eisch.....

Is aldus de opmarsch gesignaleerd, het uitlaadstation ontdekt, het aanvalsfront onderkend, dan is het oogenblik daár, waarop — volgens DEGUISE — de mobiele reserve van den verdediger zich op het aanvalsfront werpt om dit terrein te heroveren, zich hier vast te nestelen, aldus een stelling in te nemen geschikt voor het eigen offensief, waarop in elk geval de verdediger zijn volle kracht heeft in te zetten en de hardnekkige strijd aanvangt om den aanvaller zoo lang mogelijk te beletten zijn batterijen voor den artilleriestrijd aan te leggen en te bewapenen, en zoodoende het tijdstip te vertragen, waarop deze hun vuur kunnen openen.

In die serie gevechten zal vooral het *mobiele* vestinggeschut van den verdediger een hoofdrol spelen. Tengevolge van het uitnemend wegenet in staat nu hier, dan daar uit voor den aanvaller onbekende opstellingen in het tusschenterrein verrassend op te treden, zal dit inzonderheid

¹⁾ De wenschelijkheid voor den verdediger om in de veiligheidsbewapening enkele vuurmonden van bijzondere dracht — eenige „Long Toms” — op te nemen, is dan ook o.i. buiten quaestie.

²⁾ Zie omtrent de nieuwere, o.i. ook voor hier gewenschte inrichting der kabel-(draken)ballon: „Der Fesselballon im Dienste des höheren Führers im Feldkriege von einem k.k. Generalstabs Officier” (Hauptman SCHÖN) W. BRAUMÜLLER UND SOHN, Wien.

De meest te verkiezen ballon schijnt van een grootte van c. 800 M³. inhoud, zij heeft dan voldoende draagvermogen voor 2 officieren-waarnemers en tot 900 Meter opstijgingshoogte. De lengte is 24.35, de middellijn 6.82 M. Op 6 tot 10 KM. zou duidelijk inzicht in de vijandelijke linie mogelijk zijn, terwijl signalen uit den ballon op 7 tot 12 KM. zichtbaar zouden wezen.

³⁾ Zie hiervoor het artikel: „Die electrische Beleuchtung des Vorfeldes im Festungskriege” von C. A. Kriegstechnische Zeitschrift 1898.

den voortgang van de werkzaamheden van den belegeraar belemmeren. Bij dit vuur voegt de verdediger zoo mogelijk nog dat van lichte pantservuurmonden — 12 cM. Hw. in uitneembare koepels, 7.5 en 5.7 cM. snelvuur K. in loopgraafpantseren.....¹⁾

Wellicht dat 't dan niet eens tot een artillerieduel komt!

Maar gesteld, dat 't den aanvaller gelukt zijn belegeringsbatterijen in te richten, dat hij in den daarop volgende strijd de overhand verkrijgt... dan tijdig dezen afgebroken, de krachten gespaard voor den nabijstrijd, waarin de weermiddelen van den verdediger eerst ten volle tot hun recht komen. Dan toch is de aanvaller gekomen in de zône, die krachtig kan bestreken worden door een schier onuitdoofbaar vuur van geweren, mitrailleurs, lichte snelvuurkanonnen en mortieren. Elke schrede voorwaarts op dat terrein, weldra ook nog bedekt met hindernissen, is hem ernstig te betwisten. Onophoudelijk in front aan kleinere uitvallen blootgesteld, op de flanken uit contra-approches bestookt, wordt de toestand van den aanvaller steeds bedenkelijker... het oogenblik komt, dat gedekte nadering hem niet meer mogelijk is, alleen een storm blijft hem over op steunpunten, wier stormvrijheid nog niet is uitgedoofd, op tusschenruimten, waarvan bij goede inrichting de stormvrijheid nog onaangetaast is.

Welke kans van slagen biedt dit aan?

En — met omkeering van DEGUISE's bovenaangehaalde opmerking — ook de macht van den aanvaller is niet onuitputtelijk, ook aan zijn materiele en moreele hulpmiddelen komt eenmaal een grens!

Als toepassing van het in dit Hoofdstuk beschrevene zijn door DEGUISE op het vroeger door hem behandelde voorbeeld van de versterking van Brussel, de aanvals- en verdedigingswerken in de verschillende perioden aangegeven. Hoe belangrijk deze applicatorische studie ook zij, vermeenen wij echter, zoowel om den omvang, die onze beschouwingen reeds verkregen, als om de moeilijkheid zonder kaarten hiervan een duidelijk overzicht te geven, van de bespreking van dit gedeelte te moeten afzien.

De aanval en de verdediging van eene moderne vesting, gebouwd vóór de invoering van het nieuwe geschut, door DEGUISE in Hoofdstuk V behandeld, heeft zeker voor ons een eigenaardig belang.

De onderstelling, waarvan de schrijver hierbij uitging, past toch nog in vele deelen op onze versterkingen. Zij luidde:

Hoofdverdedigingslijn op 7 à 8 KM. van het centrum der stad, die door een enceinte is omringd. De steunpunten op 4 à 5 KM. uit elkaar,

¹⁾ De nieuwere bestand tegen de brisante granaten van de veldhouwitsers en mortieren van 12 en 15 cM., alsmede tegen de veld- en belegeringskanonnen van 10.5 tot 12 cM.

van midden op midden. Deze forten veel grooter dan de latere, in den regel voor 2 compagnieën infanteriebezetting of meer. In hoog terrein escarp- en contrescarp, dan wel alleen de laatste bemurd en wel van metselwerk. Het flankement uit koffers en caponnières met wulven van 4 à 5 steen en 2 à 3 M. gronddekking.

In laag terrein breede natte gracht, bestreken door caponnières.

De wallen in den regel voorzien van een lage en een hooge vuurlijn, de eerste voor infanterie en lichte kanonnen, de laatste voor zware.

Vóór de contrescarp een bedekten weg, vooral wanneer de fausse-braye ontbreekt.

Om op groote afstanden te kunnen vuren en den artilleriestrijd te kunnen voeren, de hooge wallen opstelling aanbiedende voor een 20- à 30tal kanonnen van 12 en 15 cM.

Op de wallen holtraversen van 2 à 3 gewelfde lokalen. Bodem 2.50 à 3 M. beneden de vuurlijn, de wulven zwaar 4 à 5 lagen metselwerk, bedekt met grond als boven. Deze holtraversen dienende voor schuilplaatsen voor de infanterie en voor de artilleriebediening, voor munitie-berging en remises, alsmede tot dekking van liften voor munitie-aanvoer en van de communicatie tusschen afwachtings- en gevechtsdekkingen.

Welke bizondere maatregelen moeten hier ter tegemoetkoming aan de nadeelen van den verouderden toestand bij het in staat van verdediging stellen worden getroffen?

Daar de escarp- en contrescarpmuren gevaar loopen in bres te worden gelegd, moet men, zegt DEGUISE, de hindernis versterken, deze dus zoo breed mogelijk maken met verhakkingen, ijzerdraadversperringen, torpedo's, enz.

Een belangrijk bezwaar komt ons echter deze mogelijkheid tot het in bres leggen niet voor. Vooreerst zal dit den aanvaller veel tijd en munitie kosten, terwijl daarmee voor hem nog niets gewonnen wordt.

De verdediger mocht wenschen, dat de belegeraar zich tot een bres-bestorming liet verleiden!

Stelt de Kolonel der Genie DUPOMMIER in de laatste aflevering van de Revue du Génie militaire 1899 in zijn „Etude sur la Fortification permanente” niet wederom voor den escarpmuur in eere te herstellen — 't is waar zwaarder dan de tegenwoordige en in beton, maar dit zal toch wel geen bres schieten beletten, — wel een bewijs hoe weinig gevaar hierin gezien wordt!

Ofschoon ook de flankeringsinrichtingen wel niet voldoende tegen de vernielingsbatterijen van den belegeraar zullen te beschermen zijn, zal men toch ook juist handelen met die te gebruiken, ze derhalve te bewapenen. De vernieling gaat zoo spoedig niet, en tot zoo lang werken zij krachtig mede tegen stormaanvallen of verrassingen.

De onmogelijkheid om zich met het op den open wal staande gescht te handhaven, heeft geleid tot het buiten de steunpunten opstellen van nagenoeg de geheele vuurmacht. Intusschen, bij gemis of tekort aan geschikte permanente opstellingen in het tusschenterrein, heeft men,

om althans dadelijk iets gereed te hebben, enkele, 4 à 6, zware vuurmonden in de veiligheidsbewapening der forten gelaten. 't Is dan natuurlijk noodig deze zoo goed mogelijk te beschermen.

Waar men, als bij ons, de zorg hiervoor tot oorlogstijd meent te kunnen uitstellen, blijft niets anders over dan de bediening tegen granaatkartetsen en scherven te beschermen door overdekking der emplacementen, hetzij met stalen (chroom) platen of bij gebrek daaraan met houten ribben, als o. a. door v. BRUNNER in zijn laatste werk aanbevolen. ¹⁾

De geheele vuurlijn wordt overigens nagenoeg uitsluitend door infanterie ingenomen, voor wie taluds en oprids (trappen) zijn te verbeteren, kokers en opstellingen voor mitrailleurs en draagbaar geschut in de borstwering aan te brengen.

Zal men intusschen bij onze forten werkelijk het voordeel trekken, dat met het krachtige moderne geweervuur is te bereiken, dan zou het noodig zijn *in vreedetijd* maatregelen te treffen om het zeer plongeerende vuur van onze hooge borstweringen door een meer bestrijkend te vervangen en te zorgen, dat ook de grachten door direct vuur zijn te bestrijken.

Het beste middel ware zeker verlaging der borstweringen; intusschen zal dit door onderliggende gebouwen, enz., slechts zelden toe te passen zijn. Door een glacis in het verlengde van de plongé der borstwering aan te brengen (resp. tot zoover op te hoogen), ware al dadelijk de naaste omtrek behoorlijk bestreken. Met 't oog evenwel op de mede gewenschte directe grachtsbestrijking zou 't o. i. de voorkeur verdienen aan den voet van het buitentalud een *fausse-braye* te maken. Daar deze eerst op het laatste oogenblik vóór den storm behoeft te worden bezet, en de aanvaller dan zijn artillerievuur op het werk heeft moeten staken, levert de achtergelegen hooge borstwering met 't oog op terugslaande scherven geen bezwaar op. Daar de *fausse-braye* een zeer gering profiel kan verkrijgen — alléén toevalstreffers van het volle projectiel zijn hier te vreezen — en dus ook de berm (naar de zijde van de gracht) slechts een geringe verbreeding tot verkrijging van het vereischte grondvlak behoeft, zullen de kosten vermoedelijk geen zeer hoog cijfer bedragen.

Aan de gebouwen, gedekt door minstens 5 Meter grond — wij zouden liever 6 Meter stellen — behoeft niets te geschieden. De meesten hebben intusschen geringer gronddekking. DEGUISE zou hierbij in deze een tussenlaag beton of andere harde materialen van 0.50 à 1 Meter willen aanbrengeu, dan wel de lokalen van binnen versterken door daarin b. v. blindeeringsramen op te stellen, en deze van boven te dekken door balken of ijzeren liggers met aanvulling van de tussenruimte tot het segmentgewelf met grond.

Veel werk zal dit intusschen kosten, hetgeen dus alleen bij niet spoedig bedreigde vestingen is te verwezenlijken.

¹⁾ „Leitfaden für den Unterricht in der beständigen Befestigung“, 8ste druk.

Bij onze forten der Nieuwe Hollandsche Waterlinie kan dus hieraan niet gedacht worden, en vormt de bescherming der tegen de zware brisant granaten onvoldoend gedekte gebouwen eene in den korten tijd van voorbereiding onoplosbare moeilijkheid. Wel zal men bv. benedenlokalen van verdiepingsgebouwen, na het ondersteunen der bovenvloeren door middel van standvinken en moerbalken kunnen beveiligen door de bovenlokalen met grond, rijshout, enz., aan te vullen, maar ook dit kost nog veel tijd en is dus slechts op kleine schaal en bij enkele forten mogelijk.

Voor onderbrenging der manschappen — wachten en pikets — binnen de forten zal dan wel geen andere weg overblijven dan dekking in hellende blindeeringen, bij voorkeur geplaatst tegen de keelsluitmuren der gebouwen.

Voor berging van de, tengevolge der verminderde bewapening geringe en bovendien uitsluitend in geconfectioneerden toestand op te leggen munitie, ware er dan nog wel hier en daar een gelegenheid te vinden, hetzij in door zwaarder gronddekking plaatselijk beter beschermde lokalen of poternes, dan wel in verspreide, minder trefkans oplevende holtraversen, als anderszins.

Intusschen, waar 't zulke groote belangen geldt, als aan de behoorlijke verdedigbaarheid der Nieuwe Hollandsche Waterlinie zijn verbonden, zou men 't o. i. op dergelijke palliatieven niet mogen laten aankomen en ware 't o. i., ook al is er van een *afdoende* verbetering in de tegenwoordige omstandigheden geen sprake, toch meer dan gerechtvaardigd, de allernoodzakelijkste voorzieningen voor wacht-, piket- en munitielokalen, die volstrekt geen schatten behoeven te kosten, permanent te treffen.

Daarbij moge nog de aandacht gevestigd worden op voorziening bij *die* niet-bomvrije gangen en poternes, waarvan de vernieling de gemeenschap in het fort zou kunnen stremmen of afsnijden.

Eindelijk zij nog opgemerkt, dat, waar bij deze min of meer verouderde werken zooveel meer dan bij de moderne bij het in staat van verdediging brengen is te verrichten en gedurende het beleg zal zijn te herstellen, een *bizondere* sterkte aan technische troepen zal benoedigd zijn!

Omtrent de maatregelen voor de *bewaking* en *verdediging* kan naar het vroeger behandelde verwezen worden. Hierbij houde men evenwel in 't oog, dat aangezien:

de vuuruitwerking op groote afstanden door de steunpunten slecht verzekerd is;

het weerstandsvermogen van het steunpunt zelf veel geringer is te stellen;

de bescherming der tusschenruimten geheel onvoldoende is te achten; *bizondere* maatregelen tot verhooging dier uitwerking, vermeerdering der stormvrijheid en betere bescherming der tusschenruimten getroffen moeten worden.

De meerdere uitwerking op groote afstanden verkrijgt *DEGUISE* door in elke tusschenruimte 24 K. van 12 of 15 cM. en 16 Hw. of Mr. van 15 cM. op te stellen. De 24 K. maakten vroeger deel uit van de fortbewapening, die voor 30 van die vuurmonden berekend was (een 6tal stukken was echter, zooals wij boven zagen, als fortbewapening behouden). De houwitseren of mortieren zijn aan het vestingpark ontleend.

Voor vermeerdering der stormvrijheid verlangt de schrijver in het midden der tusschenruimten een groep van 2 steunpunten, daarachter tusschen beide in tot versterking der veiligheidsbewapening een batterij van 12 snelvurende kanonnen van 8 à 9 cM., mede uit het vestingpark; tusschen de tijdelijke steunpunten en de forten groepen van infanterie-loopgraven, verder „courtines” van hindernissen.

Voor betere bescherming der tusschenruimten vermeerdert eindelijk *DEGUISE* de dichtheid der bezetting, door haar van, als vroeger, 2 à 2.5 man per 10 M.¹ op 4 man per 10 M.¹ te brengen.

Naarmate de forten zwakker zijn, treedt het belang der enceinte meer op den voorgrond. Men zal in dit geval dus eenige lichte vuurmonden op de wallen moeten plaatsen en de bezetting vermeerderen, aldus voor elk front van 1000 M. op ééne compagnie infanterie en 4 à 6 lichte vuurmonden moeten rekenen.

Over het al of niet voldoende dezer maatregelen zou men van meening kunnen verschillen... o. i. zal de waarde, die deze tijdelijke steunpunten in de enkele dagen van voorbereiding tegenover het worpgeschut kunnen verkrijgen, al zeer gering zijn en zou dan ook het maken van liniën de voorkeur verdienen...., maar in elk geval komt ons *DEGUISE*'s hoofdbeginsel: versterking der bezetting en der bewapening, tengevolge van de minderwaardigheid der dekking en van de hindernis, volkomen juist voor. Eene eenvoudige waarheid voorzeker, die intusschen toch vaak door voorstanders eener hoogst primitieve inrichting onzer permanente werken over het hoofd wordt gezien!

De minderwaardigheid van de dekking en van de hindernis kan ook, zegt *DEGUISE*, tengevolge hebben, dat de aanval aanmerkelijk is te korten. Het geregeld beleg, zooals wij het schetsten, zal daarbij soms geheel of gedeeltelijk achterwege kunnen blijven. De veldartillerie, vooral wanneer daarbij houwitserbatterijen zijn ingedeeld, en het mobiele belegeringsgeschut zullen dikwijls alleen reeds tot het doel kunnen voeren. Verrassing, bombardement en gewelddadige aanval bieden onder overigens voor den verdediger gelijke nadeelige omstandigheden natuurlijk meer kans van slagen, wanneer het daarbij een zwak, niet stormvrij werk of onvoldoend beschermde tusschenruimten betreft. Ook de v. SAUERSche aanval heeft hierbij meer kans op succes. Beide voorwaarden toch waarop de mogelijkheid van deze berust:

om door middel van de veldartillerie en den mobiele belegeringstrein de forten murw te maken, zoodat zij niet tot de verdediging der tusschenruimten kunnen bijdragen, en

om door een gelijktijdigen aanval op alle daartoe geschikte fronten den tegenstand van den verdediger in de tusschenruimten te breken, aldus binnen te dringen en aan den weerstand een einde te maken, *kunnen* hier vervuld worden.

't Behoeft daarom echter nog niet het geval te zijn.

't Is nog geen axioma, dat, omdat dekkingsmiddelen en hindernis minderwaardig zijn, de artillerie van den verdediger, waaronder ook diens zware vuurmonden, 't zoo dadelijk tegen de lichte en mobiele artillerie van den aanvaller heeft af te leggen.

De voordeelen, die de verdediger door zijn voorbereiding, meerdere plaatselijke bekendheid, beter wegennet, enz., bezit, in elk geval *kan* bezitten, zijn toch niet weg te cijferen.

Ook wordt door de voorstanders van die gewelddadige aanvalswijzen over het hoofd gezien, dat ook de verdediger over mobiele troepen zou kunnen beschikken, die een aanvaller, welke zijn macht over alle aanvalspunten splitst, als bij deze methode ondersteld, leelijke parten zoude kunnen spelen.

Eindelijk wordt de uitwerking van het worpvuur wel zéér overschat, wanneer men aanneemt, dat dit in enkele uren het fort zou kunnen murw maken, of de elementen der verdediging in bres leggen. Er is geen sprake van, dat de hindernissen daardoor zouden zijn opgeruimd, of de flankinrichtingen in puin geschoten.

Zelfs bij het zooveel beter voorbereide — maar daardoor ook zooveel meer tijd vorderende — zware mortiervuur van v. REHM werd dit laatste, zooals wij zagen, zóó weinig mogelijk geacht, dat deze daarom van een storm van de steunpunten afzag.

Beruste dan verder het gelukken van den stormaanval bij dezen op verrassing en op de zwakheid der tusschenlinie, zoo is dit een vingerwijzing om bij onze minderwaardige werken der N. H. Waterlinie, tegen de eerste in 't bijzonder door een uitnemend waarnemingsstelsel — waartoe ook een verlichtings- en ballonpark te rekenen — op onze hoede te zijn, en wat het tweede betreft, bovenal voor permanente, stormvrije tusschenliniën zorg te dragen, als in ELAND's: „Kringloop der Versterkingskunst” (Mil. Spect. 1886) en in onze: „Moderne Vesting tegenover de nieuwere aanvalsmiddelen” (Mil. Spect. 1887 en 1888) reeds werd voorgesteld.

In het laatste Hoofdstuk — VI — behandelt DEGUISE ten slotte *den aanval en de verdediging van gordelvestingen, waarbij de afstand der forten tot de enceinte te gering is om haar voor bombardement te vrijwaren.*

De schrijver onderscheidt hierbij wederom het geval, dat de forten al of niet tegen brisante granaten bestand zijn. In het eerste geval onderstelt hij, dat deze vestingen een middellijn van 7 KM. bezitten, waarbij dus de werken in de keel nog tegen rugvuur gevrijwaard zijn, dat de steunpunten 2 à 2.5 KM. uit elkaar liggen en overigens eene

inrichting hebben als bij de groote moderne vestingen. Het tweede geval verschilt hiervan alleen in de inrichting der forten, die met de in het vorige hoofdstuk beschrevene, overeenkomen.

Na het voorgaande komt 't ons niet noodig voor bij den aanval en de verdediging van deze vestingen, noch van die der sperforten, waaraan DEGUISE de beide laatste bladzijden van zijn werk wijdt, stil te staan. Alleen willen wij nog opmerken, hoe het weerstandsvermogen van deze zuiver militaire vestingen, zelfs in het ongunstigste, tweede geval, nog zeer groot kan zijn. Wie denkt daarbij niet onwillekeurig aan onze vesting *Naarden*, met hare bomvrije gebouwen uit den tijd vóór de invoering der brisante granaten, zonder of zo goed als zonder voorwerken, door hoog terrein aan 's vijands zijde geheel gedomineerd, en toch met zulk een groote passieve sterkte, dat 't ons nog een raadsel schijnt hoe, bij behoorlijke verdediging, de aanvaller de laatste periode van het geregeld beleg moet beëindigen, de laatste enkele honderd schreden, die hem van de wallen scheiden, moet overschrijden!

Wij zijn aan het einde van onze taak.

Zijn onze beschouwingen over DEGUISE's arbeid onwillekeurig van grooter omvang geworden dan aanvankelijk in de bedoeling lag, zoo moge het belang van het onderwerp, niet 't minst voor ons land, onze verontschuldiging zijn.

De geachte schrijver zal 't ons, naar wij hopen, mede ten goede houden, dat wij zijne belangrijke beschouwingen, waarbij intusschen het technisch element meer op den voorgrond stond, op tactisch gebied uitbreidden, daar ook hiér in den Vesting- zoowel als in den Veldslag, alleen de harmonieuse verbinding van beiden, tactiek en techniek, tot het juiste resultaat kan leiden.

Dat bij deze studie ook de denkbeelden van andere schrijvers uit den laatsten tijd op het gebied van den Vestingoorlog ter sprake moesten komen, zal wel geen nader betoog behoeven.

UTRECHT, Mei 1900.

De Majoor der Genie,
W. COOL.

HET RESERVEKADER.

In het April-nummer van de *Vragen des Tijds* van 1900 verscheen een opstel van mijne hand over de ondeugdelijke inrichting van het tegenwoordige reservekader. Het artikel vond in militaire kringen naast waardeering ook bestrijding. Kom ik hier nog eens op hetzelfde onderwerp terug, dan is het slechts om de voornaamste bestrijding van replek te dienen. Ik kom daar niet zóó laat mee, als velen misschien zullen meenen, want nog zeer onlangs bevatte *Het Vaderland* een uitvoerig pleit vóór het reservekader, dat een terugslag mag heeten op bovenvermeld opstel, aan de hand van hetgeen door den Heer DE RAS bij de jongste Oorlogsbegrotingsdebatten tegen de instelling is aangevoerd.

Vóór ik overga tot het betoog ter zake, eenige opmerkingen, die voor een juiste beoordeeling van het reservekader naar de in het openbaar verkondigde meeningen niet achterwege mogen blijven.

Opmerkelijk toch is het, bij al wat over het reservekader *geschreven* wordt, dat de voorstanders meest actieve militairen blijken te zijn, de tegenstanders zich als gewezen of niet-militairen deden kennen, óf wel zich onbekend hielden.

Voor velen nu is deze omstandigheid een groote verleiding om te concludeeren: de actieve officieren zwijgen of roemen over het reservekader; zij zijn door de practijk het best op de hoogte, *dus* over het geheel met de instelling ingenomen, *dus* de buiten het leger staande bestrijders hebben het pleit verloren.

Deze gevolgtrekking, hoe aanlokkelijk voor sommigen ook, is onjuist.

Een feit is, dat het meerendeel der schrijvende tegenstanders met hun persoonlijke meening zonder opzet die van zeer velen in het leger aanvoeren, daar toch heerschende militaire toestanden en opvattingen voor deze laatsten doorgaans beletselen zijn om in het openbaar persoonlijk voor een meening uit te komen, welke de hunne wél, maar niet die van de hooge militaire autoriteiten is.

Met deze omstandigheid is vooral hier zeer ernstig rekening te houden, en ten slotte moet het verwonderen, dat na de vele en ernstige aanvallen op de tegenwoordige inrichting van het reservekader, naar verhouding zoo weinigen uit het leger zich ter verdediging hebben opgeworpen: een verschijnsel, dat zeker niet vóór die inrichting pleit.

Nog iets. Het is niet te ontkennen, dat zeer vele officieren van hoogen en lageren rang tegenover het bestaande reservekader ongunstig gestemd zijn. Meermalen is gaarne beweerd, dat die slechte gezindheid alleen is

toe te schrijven aan wrevel en vooringenomenheid tegen al wat nieuw en onbekend in het leger wordt ingevoerd: een niet onhandig gevonden argument, dat o. i. echter uitgediend mag heeten, nu het reservekader reeds zes jaren op het leger heeft ingewerkt. De tegenstand nu is even groot gebleven, neemt zelfs ernstig toe en wordt zoo algemeen, dat hij lastig uit nieuwhedsafkeer verklaard kan worden.

Waar zich trouwens ook buiten het leger autoriteiten op militair gebied als Generaal BERGANSIUS, Kolonel HINGMAN en meer anderen onder de besliste tegenstanders hebben geschaard; waar de groote meerderheid der deskundige persbeschouwingen over Minister ELAND's legerwetsontwerpen de ondeugdelijkheid van de bestaande instelling van het reservekader betoogden; waar in de Staten-Generaal geen begrootingsdebat sedert het reservekaderbestaan voorbijging, zonder dat de instelling bestreden werd; — daar valt niet te ontkennen, dat de tegenstand dieperen grond heeft dan vooroordeel, onwil of schuwheid voor wat in het leger nieuw wordt ingevoerd.

Ik ben geen militaire autoriteit, en de voorstanders namen het mij deswege gaarne kwalijk, dat ik toch het reservekader dorst veroordeelen. Onlangs nog bleek zoo in het debat na een lezing van den Eerste-Luitenant-Adjutant SCHÖNSTEDT over de Legerwetten, te 's Gravenhage gehouden. Toen betwijfelde een der militaire aanwezigen, wien ik gansch onbekend was, of ik wel als een autoriteit mocht beschouwd worden. De spreker van den avond, evenmin met mij als ik met hem bekend, antwoordde toen, dat hij niet naar den persoon, maar naar diens *argumenten* oordeelde.

Het ware misschien beter geweest, reeds in mijn eerste schrijven te „bekennen”, dat ik „maar” milicien ben van de lichting 1895; dat ik zeventien maanden achtereen en daarna nog tweemaal (vier en twee weken) het reservekader in den aanvang en zijn ontwikkeling in de practijk heb gadegeslagen; dat ik de in 't algemeen aan het kader te stellen eischen gedurende de opleiding tot milicien-sergeant heb leeren kennen in de practijk en in de gelegenheid was te vergelijken tusschen vrijwillig-, reserve- en militiekader.

Waar mijn omgeving mij daarbij ook buiten de kazerne in aanraking met vele reservisten brengt, meende ik bescheidenlijk tot het vormen eener meening over het reservekader gerechtigd te zijn en heb ik die meening geuit, omdat ik het *tegenwoordige* reservekader leerde kennen als een maatschappelijke onrechtvaardigheid en een militaire ondeugdelijkheid.

Volgens den geachten schrijver in *Het Vaderland* van 17 en 19 Jan. jl. schijnt een „milicien” maar een al te stumperig wezen om een goed oordeel te kunnen hebben; het *dédain*, de ietwat smalende toon, waarmee hij zonder mijn naam te noemen mijne critiek tracht te weerleggen, mag zoo doen vermoeden. Het is anders een zwak argument.

Eigenaardig, dat een milicien-sergeant met 17 maanden achtereenvol-

genden dienst, zonder persoonlijk belang bij het reservekader, er niets van mag weten, maar een vaandrig, die in 8 maanden onderbroken dienst zijn graad behaalde, „terecht” een victorieuse weerlegger wordt genoemd!

Ga ik nu aan het weerleggen, dan wil ik vooraf verzekeren, niet in „opdracht” te handelen, niet voor militaire autoriteit te willen poseeren. Alleen zag ik gaarne erkend, dat iemand, die zelve tot het kader behoort, uit ervaring zal kunnen oordeelen, aan welke eischen bruikbaar kader heeft te voldoen.

Van hetgeen tegen het artikel in de *Vragen des Tijds* is aangevoerd, maakt het uitvoerige pleidooi in *Het Vaderland* van 17 en 19 Jan. jl. allereerst aanspraak op weerlegging, daar al wat met mogelijkheid vóór het reservekader kan worden betoogd, in deze epistelen saamgepakt is als — om eens een ongelukkige beeldspraak te gebruiken — een met donder dreigende hemel boven de drieste tegenstanders.

De geachte schrijver maakt zich niet bekend: een uitzondering bij de voorstanders, welke zeker wichtige reden zal hebben. Hij blijkt in bijzondere mate over officieele gegevens te kunnen beschikken en een hartstochtelijk aanhanger van het reservekader.

Ik laat hem in het volle genot van zijn ter dege ontwikkeld peroratieën verontwaardigingsvermogen, waar dit toch zoo weinig ter zake doet. Het reservekader kan beter nuchter, zonder pathos besproken worden.

Den schrijver laat het maatschappelijke karakter en daarmee dus alles wat ik daartegen heb aangevoerd gemakshalve achterwege, bepaalt zich tot het militaire karakter. Hij tracht in de eerste plaats de grief te weerleggen tegen den korten en daarbij nagenoeg geheel naar willekeur van den reservist te verbrokkelen diensttijd.

Hier zij nog eens in herinnering gebracht, dat de reservist gedurende zijn 7-jarig dienstverband 8 maanden werkelijk moet dienen („in den regel” gedurende de eerste drie jaren) en dat *het voorschrift hem veroorlooft*, dien diensttijd in 14-daagsche brokjes te verdeelen.

Iemand, die in de ervaring heeft geleerd, dat behalve militaire kennis ook door routine en veel oefenen te verkrijgen practische geschiktheid voor den aanvoerder (ook den reserve-aanvoerder) vereischte is, zal allicht verbaasd de schouders ophalen, wanneer men hem wil verzekeren, dat een dergelijke leertijd voortreffelijke resultaten afwerpt, alleszins voldoende is voor de vorming van een in oorlogstijd bruikbaren luitenant. Daarbij is niet te vergeten, dat de benoembaarheid tot reserve-luitenant zonder nader examen door den vaandrig na zes weken (nog niet eens achtereenvolgend te dienen) practijk in dien graad wordt verkregen.

De geachte schrijver in *Het Vaderland* zal u duidelijk uiteenzetten, hoe deerlijk men zich hier vergist.

„De instelling van het reservekader”, schrijft hij, „neemt terecht aan,

„dat de waarde, die is toe te kennen aan het bezit van zekere mate „van militaire kennis, aanzienlijk in waarde wint door intellectuele en „algemeene ontwikkeling van den bezitter.”

Deze schoon uitzierende stelling is als een door den koopman glimmend gewreven blozende bellefleur, die bij het opensnijden wormstekig en gevaarlijk te nuttigen blijkt.

Wat vooreerst heeft hier de vage uitdrukking „zekere mate van militaire kennis” te beduiden? Meer positiviteit ware hier gewenscht geweest, daar toch juist die „zekere mate” het vraagstuk in het hart raakt.

Deze stelling, van zoo diplomatieke redactie, sluit naar het mij voorkomt eene erkenning in, dat de van het reservekader geëischte militaire kennis wél te gering is voor gewone menschenkinderen, maar houdt daartegenover in, dat zij door de intellectuele en algemeene ontwikkeling van de reservisten „aanzienlijk in waarde wint”, zóó dat de erkend geringe eischen voldoende mogen heeten.

De geachte schrijver zal het in niet veel met mij eens zijn, maar toch wel willen erkennen, dat militaire kennis in waarde wint, naarmate de militaire *geschiktheid* van den bezitter grooter is, en beweert hij dus feitelijk, dat intellectuele en algemeene ontwikkeling hogere militaire geschiktheid medebrengen. Dit nu is een drogreden, die door de voorstanders van het reservekader maar al te vaak gebezigd wordt. De geachte schrijver zal toch ook wel weten, dat er onder intellectueel en algemeen ontwikkelden, volkomen in staat om een „zekere mate van militaire kennis” op te doen, honderden rondloopen, die in aanleg voor militaire *geschiktheid* verre ten achter staan bij den minst ontwikkelden milicien. Zij zullen wél aan exameneischen voldoen, maar slechts *bruikbaar, geschikt* kunnen worden na een langdurige oefening in de practijk. De aanleg voor geschiktheid komt bij geletterden en ongeletterden gemiddeld in gelijke mate voor, en het is dan ook onverantwoordelijk om die officieel bij *alle reservisten*, omdat zij een H. B. S hebben bezocht, aanwezig te achten. Militaire kennis kan slechts in waarde winnen, als zij met militaire *geschiktheid gepaard* gaat, en de stelling had dan ook moeten luiden, zooals men het begrijpelijkerwijze niet gewild heeft, nl.: „De waarde van zekere mate van militaire kennis wint aanzienlijk, indien „de bezitter, bij *geschiktheid*, tevens intellectueel en algemeen ontwikkeld is.” Dat is waar en ik erken dan ook, dat er reservisten zijn met militairen aanleg, die door hunne intellectuele ontwikkeling *daarbij* spoediger dan andere militairen gevormd zullen zijn. Maar op deze *uitzonderingen* is het geheele reservekader-systeem ingericht en dat is de geweldige fout.

Ik heb eenigszins uitvoerig bij deze wonderlijke stelling verwijld, omdat zij de *grondslag* is, waarop het systeem rust, omdat die onwaarheid het uitgangspunt is geweest van de vaststelling van den onvoldoenden en daarbij naar verkiesing te onderbreken dienstdijd van den reservist.

Is de stelling onjuist — en mijn doel was dit aan te toonen — dan is tevens het tegenwoordige opleidingsstelsel veroordeeld. Ik stel mij

voor, dit opleidingsstelsel hier nog eens in 't kort aan critiek te onderwerpen, maar wensch bovendien op nog eenige meer algemeene punten de aandacht te vestigen.

In mijn vorige bespreking wees ik er op, dat de stichter der instelling haar grondslag vaststelde met het doel voor oogen, de intellectueele krachten, die toen (1895), *bij het ontbreken van persoonlijke dienstplicht*, buiten het leger bleven, er in te brengen.

Is men het nu met mij eens, dat de basis, waarop een instelling rust, rekening moet houden met het beoogde doel, dan hadden de grondslagen van het reservekader nimmer dezelfde mogen blijven, sedert het oorspronkelijke doel *is bereikt*: de persoonlijke dienstplicht is er; men heeft nu de volle beschikking over de gewenschte intellectueele krachten. Maar in plaats ze nu bij het leger volkomen en onmiddellijk in te lijen, plaatst men ze er *naast*. Nu het *middel* beschikbaar is, blijft men het *hulpmiddel* gebruiken.

Waar het reservekader thans aan een zooveel gewichtiger en blijvend doel te beantwoorden heeft, hadden de grondslagen gewijzigd dienen te worden en de eischen verzwaaard.

Het voorschrift blijft echter ook thans nog de reservisten als gasten in het leger beschouwen, ondanks de wegneming van de meeste der vroegere materieele comforts. De 8-maandsche dienstdienst moet „in den regel” in de drie eerste jaren worden volbracht, waarvan 3 maanden in de eerste twee jaren. Gebeurt dat niet, dan „kan” de Minister den korpscommandant machtigen, den reservist op te roepen, maar voor niet langer dan 5 maanden.

Een reservist, die niet aan een oproeping voldoet, wordt eerst na veel plichtplegingen (een onderzoek bij den Burgemeester, eene opgaaf aan den Minister van de verkregen inlichtingen met bijvoeging van de stukken tot staving van de „wettigheid” van het achterblijven) als deserteur behandeld — als de Minister het wil.

Op de meest beteekenende punten komt in het voorschrift bijna geen enkele gebiedende bepaling voor. Wordt het eenmaal in 'slands belang geacht, dat de reservist *drie maanden* in twee jaren dient, dan gaat het niet aan, dien eisch nog facultatief te stellen door de vage bijvoeging, dat het „in den regel” geschieden zal.

De reservist, als militair, behoort onder de algemeene verplichtingen van alle militairen te vallen; het reglement van krijgstucht is er voor hem evengoed als voor de anderen.

Destijds werd door mij beweerd, dat het overgrootste deel der reservisten met bijoogmerken zich verbonden: hetzij om den militiedienst te ontduiken, hetzij om de materieele voordeelen.

De geachte schrijver van het uitvoerige *Vaderland*-artikel denkt mij dit te bestrijden en intusschen geeft hij mij, zonder het te willen natuurlijk, toe: „Het is waar”, schrijft hij, „dat eenige jaren geleden het „aantal van hen, die *tot geen militiedienst verplicht zijnde* (ik cursiveer), „geheel vrijwillig tot het reservekader toetraden, *veel grooter* was dan

„thans.” Ik neem er nota van, dat hier erkend wordt: 1° dat militieplichtigen, indien mogelijk, het reservekader kiezen; 2° dat, nu de aanlokkelijke materiele voordeelen en voorrechten zijn ingetrokken, het aantal reservisten uit „vaderlandsliefde” sterk vermindert.

De geachte schrijver werpt de schuld van die vermindering op de onaangename bejegening der reservisten in het leger, zooals hij pathetisch te verstaan geeft. Maar waarom was die vrees er dan niet, toen alle gemakken en voordeelen nog in werking waren; was de bejegening toen beter? Natuurlijk niet.

Reeds eerder gaf ik te kennen, dat vele officieren tegenover de reservisten hun mindere ingenomenheid met het reservekader in de bejegening lieten blijken, maar dat geschiedt geenszins in die mate, als de toon van den geachten schrijver zou doen vermoeden. De officieren en onderofficieren, die persoonlijk onaangenaam zijn tegenover de reservisten, vormen slechts een klein deel der groote, ernstige oppositie tegen de *instelling*, niet tegen hare *leden*. En voor die oppositie bestaat reden. Zij is geen koppigheid.

Gaan we nu uit enkel militair oogpunt na: 1° den *diensttijd*; 2° de *opleiding*.

Den diensttijd van den reservist bepaalt het voorschrift op 8 maanden (met eventueele herhalingsoefeningen ongeveer 10 maanden) in 7 jaren. Volgens datzelfde voorschrift *kan* de reservist dien korten diensttijd in hapjes van 14 dagen ufdienen, en is daarbij aan tijdstip noch langeren duur gebonden. Dat is de *practische* oefeningstijd, waarin het voorschrift 't mogelijk acht, den burger tot officier te vormen.

Nu wijs ik hier op de vaak aangevoerde verontschuldiging voor dit zachtst gezegd wonderlijke voorschrift, als zouden vele reservisten langer achtereen dienen en langer werken voor een graad, dan het voorschrift toelaat — maar dat is geen verontschuldiging, dat is juist eene erkenning van de gebrekkigheid van het voorschrift. Het is niet aan de reservisten, maar aan de autoriteiten om de eischen voor een goede opleiding te bepalen, en uit het feit dat er reservisten zijn, die minder gemakkelijk dienen dan hun wordt veroorloofd, kan alleen blijken dat er geen evenwicht in het voorschrift is tusschen duur en verdeeling van den diensttijd en de gestelde exameneischen. Aan een lokmiddel tot toetreding denk ik liever niet.

De geachte schrijver heeft zich mede tot taak gesteld, den nagenoeg geheel naar wensch door de reservisten te onderbreken diensttijd te verdedigen. Er worden reeds, zegt *hij*, aan het reservekader zwaardere verplichtingen opgelegd dan aan de militie, en dan moeten die verplichtingen ook niet drukkender gemaakt worden dan noodig is.

Ziehier het eenige motief, dat weer juist zou zijn, als die zwaardere plichten in werkelijkheid bestonden. Maar 8, hoogstens bijna 10 maanden dienen in 7 jaren tijd, naar verkiezing te regelen, is geen zwaarder verplichting dan van den milicien, voor wien juist het *achtereenvolgende*

dienen, het *geheel* soldaat zijn, het veranderen van positie de groote bezwaren van den militietijd zijn. Is het soms bezwarender, te komen en te gaan, kort of lang naar verkiezing? Is het bezwarender, meerdere voorrechten te genieten, een toelage te krijgen, spoediger graden te kunnen verwerven, spoediger dus van de strenge ondergeschiktheid bevrijd te zijn, minder wacht- en weekdienst, geen corveeën? Welke toch zijn die „zwaardere verplichtingen”, die het spelen met den korten dienstdienst tot motief hebben?

En nog zou die verbroekeling desnoods te aanvaarden zijn, indien het de vorming van soldaten gold, maar hier wordt de opleiding van *aanvoerders* beoogd, van aanvoerders met *graden* en *rangen*. Juister echter is de geachte schrijver, als hij den naar verkiezing te onderbreken dienstdienst verdedigt op grond dat deze een voorwaarde is voor *voldoenden toeloop*. Dus blijkt het toch een lokmiddel te zijn.

Verder moet de goede geest onder het personeel er door behouden worden: een motief om er een vraagteeken bij te zetten, en ten slotte is de verbroekelde dienstdienst een *maatschappelijk belang* (mooi woord!), omdat de reservisten anders niet vrij kunnen krijgen van school of kantoor. Mij dunkt dit „maatschappelijk belang” weegt even zwaar voor het militiecontingent, maar dat houdt er zeker zoo iets als maatschappelijk belang niet op na. Het wil mij voorkomen, dat de geachte schrijver in zake het reservekader wonderlijke opvattingen koestert omtrent maatschappelijke en militaire belangen. Hij laat ons echter nog „een sportje hooger klimmen”, zóó dat het ons waarlijk gaat duizelen. Ter overtuiging van den katholieken afgevaardigde, den Heer DE RAS, den bekenden reservekaderbestrijder, laat hij zich voeren tot een vergelijking van het leger met de Katholieke Kerk. Deze stelt ook immers haar deuren onafgebroken voor de gemeente open en versterkt daardoor zeker „op menschkundige wijze den ijver voor haar dienst”. Maar wij zouden willen vragen of zij, die tot priester worden opgeleid, óók kunnen volstaan met enkel ter kerke te gaan, wanneer zij het verkiezen. Of wil de geachte schrijver succes hebben met zijn spitsvondige vergelijking, laat hij dan consequent ook de militie den vrijen in- en uitloop in de kazerne laten!

Als overgang tot de bespreking van *de opleiding* zij hier nog getracht, een bewering van den geachten schrijver te weerleggen, nl. in zijn betoog, dat de invoering van den persoonlijke dienstplicht het reservekader *niet* overbodig zou maken. Wilde men — bij gelijken duur van eerste-oefeningstijd voor allen — uit de militie tevens het noodige kader trekken, dan zou die eerste-oefeningstijd moeten worden verlengd, want *de kadervorming vordert meer tijd dan de opleiding voor miliciensoldaat*. Eigenaardige bewering, als zij ter verdediging van de tegenwoordige opleiding van het reservekader moet dienen! Eigenaardig vooreerst, omdat de schrijver hier geheel vergeet zijn overtuiging van de meerdere waarde der „zekere mate van militaire kennis” door de

„intellectuele en algemeene ontwikkeling van den bezitter”. Eigenaardig vooral, omdat de schrijver hier wil overtuigen, dat 8 of 12 maanden *achtereenvolgende* werkelijke dienst met minstens 4 weken of meer herhalingsoefeningen in 7 jaren, een *korteren* dienstdienst zouden betekenen dan 8 maanden naar wensch te verbrokkelen dienstdienst met eventueel 12 weken herhalingsoefeningen over hetzelfde tijdsverloop!

Maar het vrijwillige langere verblijf onder de wapenen dan? Dat kan bij de militie even geschikt geoorloofd worden, desnoods dan naar verkiezing, waar men zich bij de militie van een degelijken, in-militairen eerste-oefeningstijd verzekerd heeft.

Vanzelf komen we hier tot de opleiding.

Ik mag hier zeker nog wel eens herinneren aan hetgeen ik uit ondervinding destijds als vereischten voor de kadergraden neerschreef: 1°. als mindere volop gelegenheid hebben, de werkzaamheden van den toekomstigen graad in de practijk waar te nemen; 2°. in elken graad geruimen tijd werkzaam te zijn geweest, alvorens tot een hoogerem bevorderd te worden; 3°. om zijn verkregen gezag waardig te zijn, het militaire leven goed uit ondervinding te kennen.

Dat zijn *practische* eischen, die zelfs de hoogst intellectueel ontwikkelde van noode heeft. Deze eischen zijn in het artikel, dat hier van replek gediend wordt, niet aangevoerd, niet weerlegd, hetgeen zeker niet voor hunne onjuistheid mag getuigen. De tegenwoordige opleiding voldoet, naar in mijn vorig opstel reeds uitvoerig werd betoogd, aan deze vereischten geenszins, het voorschrift houdt er zelfs niet in het minst rekening mede.

Ik heb zelf ondervonden, van welk een voortreffelijken, ja onmisbaren invloed het is voor de latere kadergeschiktheid om als gewoon soldaat aanhoudend, langdurig de practijk van het kader waar te nemen, begane fouten te zien verbeteren. Die waarneming is het, die aan de opleiding haar groote waarde geeft, die de geschiktheid, indien aanwezig, ontwikkelt in belangrijke mate en in alle takken van den dienst. Uit ervaring ook weet ik, dat, na het afgelegd examen, de practijk, de langdurige toepassing der verkregen bekwaamheden, eerst echte bruikbaarheid meebrengt en ten slotte zal niemand ontkennen, dat het zich bewegen in het militaire leven voor de toepassing van het verkregen gezag onontbeerlijk is. Hoe kan men anders zijn onderhebbenden leeren kennen, leeren behandelen, leeren aanvoeren en disciplineeren?

Mag het dan niet verwonderen, dat de voorschriften van het reservekader nagenoeg geen verplichten, voldoende tijd stellen, gedurende welken de reservist in elken graad moet hebben doorgebracht, alvorens te kunnen worden bevorderd? Zelfs is hij niet gehouden om na het afleggen van een practisch examen eerst eenigen tijd in den nieuwen graad werkzaam te zijn, maar kan dadelijk naar huis gaan. Is dat deugdelyke opleiding?

De Heer DE RAS zeide in de jongste Oorlogsbegrotingsdebatten, en wel geheel naar den geest van hetgeen ik schreef:

„Als een reservist een paar weken voor de eerste maal onder de wapenen is geweest, dan kan hij, zijn theorie als korporaal kennende „en na een maand of wat naar huis te zijn geweest, korporaal effectief worden. Dan gaat hij naar huis, doet het theoretisch sergeants-examen, „dient nog drie weken of een maand en gaat dan als effectief sergeant „andermaal naar huis”.

De geachte schrijver noemt deze voorstelling „onjuist van het begin tot het einde”, maar de waarheid is, volgens hem, „dat geen kaderreservist tot een graad wordt bevorderd, vóór hij daartoe in aanmerking komt wegens *gedrag, ijver en militaire geschiktheid*, zoowel *practisch als theoretisch*, beoordeeld bij het korps, onder verantwoordelijkheid van den korpscommandant”.

Wat al woorden! Alsof men onder een dergelijke onderbroken opleiding de noodige gelegenheid heeft om over een zoo alles beteekenende qualiteit als militaire geschiktheid te kunnen oordeelen.

Het examen alleen moet hier dus den doorslag geven. Velen in het leger twifelen aan het examen als geschiktheids-*waarborg* en dat wekt onder de voorstanders van het reservekader geen geringe verontwaardiging. Wat, roepen zij, gij twijfelt aan de goede trouw der examineerende officieren, aan de bevoegdheid van den regimentscommandant om examenuitslagen te bekrachtigen? En als gij beweert, dat het overgrootte deel der officieren tegen de instelling gekant is, zouden zij dan de hand lichten bij het afnemen der examens?

Niets van al die vreeselikheden. Een examen kan m. i. alleen bedoelen, te onderzoeken of de candidaat voldoende *weet*, voldoende waarborgen geeft om in een bepaalden graad *bruikbaar* te kunnen worden. Maar de waarde, de vruchten van een goed afgelegd examen gaan verloren, als men zich onmiddellijk daarna aan de praktijk onttrekt. En de reservist kan dat doen, met de vrijheid nog wel, terug te komen wanneer het hem zal believen. Op deze wijze is het bezwaarlijk, practisch bruikbaar kader te vormen.

Wij kennen vele reservisten, die voor één dag onder de wapenen komen om een practisch examen af te leggen en dan dadelijk weer met onbepaald verlof gaan, met hart en ziel aan hun studie of andere maatschappelijke bezigheden. Is het te verwachten, dat men in één dag van korporaal onmiddellijk practisch *geschikt* sergeant wordt, en is het aan te nemen, dat zoo'n reservist, maanden na zijn examen voor eenige weken onder de wapenen komend, dadelijk geschikt is voor zijn nieuwen graad?

Het is verwonderlijk hoe weinig bindend het reservekader-voorschrift in alle opzichten luidt, verwonderlijk, hoe in tegenstelling met alle militaire voorschriften, bij de reservisten dienstlust, plichtsbetrachting als van nature aangeboren worden verondersteld: een verkeerde generaliseerende veronderstelling natuurlijk.

In tegenstelling met den geachten schrijver beproefde ik hier aan te toonen, dat de naar willekeur te onderbreken dienstdtijd van den reser-

vist wèl en zelfs meer dan „eeniger mate tekort doet aan den goeden gang der opleiding”.

De vaak vernomen en m. i. juiste meening, dat de wintermaanden voor de toch reeds zoo kort en afwisselend geoefende reservisten weinig nuttig zijn, wordt mede bestreden; de schrijver stelt daartegenover zeer omzichtig, niet zijne, maar de meening van anderen „dat juist in den winter de omstandigheden voor kaderopleiding het gunstigst zijn”.

Ik heb steeds het tegendeel ondervonden: 's winters zijn sneeuw, regen, modderwegen, geringe kazernebevolking dikwijls bezwaren voor veld-diensten en andere terreinoefeningen van samengestelden aard, en treden meer dan anders theorie of andere kwartieroefeningen in de plaats. Trouwens ook het voorschrift zelf schijnt dit te erkennen. Waarom anders de theoretische opleiding in de wintermaanden voorgeschreven waarvoor anders de maanden Mei—November bepaald voor opkomst van den reservist, die verzuimt zijn drie maanden in de eerste twee jaren te dienen?

Een vergelijking met de winteropleiding van het beroepskader is hier niet geoorloofd, gegeven de in alles verschillende omstandigheden der beide kadersoorten, en de vrees voor *overbevolking* bij meer gelijktijdige opkomst is een gewilde vrees. Klassikale opleiding der gezamenlijke reservisten van één garnizoen (door den geachten schrijver bij gelijktijdige opkomst in de zomermaanden verwacht) zou juist voortreffelijk zijn, in plaats van afkeurenswaardig; de reservisten moesten steeds *opgeleid* worden en slechts op gezette tijden bij den troep worden ingedeeld.

De geachte schrijver meent dat alles precies omgekeerd, alleen maar om het feit te verdedigen, dat in de Kerst- en Paaschvacanties, dus juist gedurende de winteroefeningen, de meeste reservisten een voornaam deel van hun korten diensttijd komen vervullen.

Alle klachten over den werkelijken dienst, zoo onoordeelkundig als die thans geregeld is, worden door den geachten schrijver, in hoofdzaak weerlegd met de „zoo belangrijke” locale opleiding, en de militaire winter-cursussen: 3 uren per week gedurende de 6 wintermaanden des jaars.

Zeer zeker, de opleiding zou nog droeviger zijn dan zij al is, indien die cursussen niet bestonden. Ik schat deze locale opleiding dan ook zeer hoog, maar geenszins van dien allesbeteekenenden invloed, als men het wil doen voorkomen, om de slecht geregelde practische opleiding te verdedigen.

Wij herhalen hier, dat deze cursussen met de mogelijkheid van 5 deelnemers en *minder*, voor de kadergeschiedheid weinig beteekenen, vooral als zij in een plaats zonder garnizoen geschieden. Velddienst, terreinkennis, soldatenschool, discipline, gezag, dat alles kan op deze wijze maar gebrekkig worden aangebracht.

Daarbij eindigen die militaire cursussen *zoodra de graad van sergeant is bereikt*, en men weet dat sergeant worden al zeer spoedig mogelijk is, voor zeer velen al binnen een jaar, en dan is het uit met de „zoo belangrijke” militaire cursussen. *Sergeants, die geen vaandrig wenschen*

te worden, staan dus buiten de wintercursussen, en zoo zijn er mede zeer velen. Zelfs na een maand korporaalsdienst is de reservist, mits theoretisch sergeant, vrijgesteld van die cursussen.

Indien bepaald werd, dat die militaire cursussen verplicht zijn, *tot de vaandragsgraad is bereikt*, dan zou veel gewonnen zijn. Zij, die voor vaandrig opgeleid worden, vallen er dan buiten, maar voor de overigen is althans de locale opleiding over langer tijdsverloop verplicht.

De spitsvondigheid in het bijbrengen van voordeelen der instelling, als de geachte schrijver aan den dag legt, zal ik bij de opsomming der bezwaren niet betrachten. Hierboven staat slechts het noodige ter weerlegging van wat in het besproken artikel werd aangevoerd. In mijn vorig opstel staan meerdere bedenkingen geopperd, waarvan herhaling hier geen zin heeft.

Nog slechts eenige opmerkingen van algemeenen aard.

Tegenover de bestrijders van het reservekader wordt vaak gewezen op de reservisten, die, ondanks de veroordeelde opleiding, toch flinke, bruikbare militairen zijn geworden. Gaarne zij dit erkend, maar door de tegenpartij zij dan tevens beaamd, dat dergelijke gevallen *uitzonderingen* zijn. Het is echter niet verstandig en logisch met uitzonderingen te generaliseeren. Degelijke militairen (en reserve-aanvoeders, die in het gevecht zoowel in de voorste als achterste liniën moeten oprukken moeten degelijke militairen zijn) in zóó korten, telkens onderbroken diensttijd gevormd, kunnen niet dan uitzonderingen zijn. Met evenveel recht, of beter onrecht zouden wij de opleiding van de beroeps-officieren en het beroepskader kunnen veroordeelen met te wijzen op de vele officieren en mindere aanvoeders, die ondanks hun degelijke, meest veeljarige leerschool nóg niet in alle opzichten militair bruikbaar kunnen heeten.

De grief wordt des te ernstiger, waar voor de vaandrags zonder verder examen de officiersrang bereikbaar is en daarmede hunne verantwoordelijkheid in oorlogstijd belangrijk grooter wordt.

Dat er officieele staten zijn, die aangeven dat reservisten vaak langer dan den verplichten diensttijd onder de wapenen komen, zij gaarne erkend en gewaardeerd. Toch zullen die cijfers, indien gepubliceerd, een zeer kleine minderheid aangeven uit de hooger gegradueerden en overigens slechts meer nog den nadruk leggen op de wenschelijkheid van langeren en meer achtereenvolgenden *verplichten* diensttijd.

Blijkbaar als terugslag op mijne bewering, dat de instelling van het tegenwoordige reservekader voor het beroepskader onbillijke verhoudingen schept, betoogt de geachte schrijver, met voorbijgang van de gedetailleerde motieven toen aangevoerd, dat eene vergelijking tusschen beroeps- en reservekader niet opgaat, want het eene is aanvoerder en onderwijzer, het andere aanvoerder alleen.

Natuurlijk, het is begrijpelijk dat de eischen, aan het beroepskader te stellen, zwaarder dienen te zijn, maar dan vraag ik toch of het hier gemaakte onderscheid niet veel te breed is uitgemeten, of aan den *aan-*

voerder alleen niet achteloos geringe eischen zijn gesteld? Bij bovenstaande uiteenzetting is trouwens alleen van het aanvoordersstandpunt uitgegaan.

Verder verdedigt de geachte schrijver het schrille onderscheid tusschen beiden met de vraag: „Is het dan een nadeel, als de laatsten (reservisten) met hun zooveel hoogere, geestelijke ontwikkeling daarover (over hun opleiding) korter doen dan de eersten?” Op grond van al wat hierboven is aangevoerd, is beslist „ja” het antwoord.

De geachte schrijver verwijt den Heer DE RAS „grootte eenzijdigheid” bij zijn bestrijding van het reservekader in de Tweede Kamer. Zonder het hiermede eens te zijn, zij terloops op grootte eenzijdigheid, benevens ontoereikendheid van 's Ministers antwoord gewezen en nog grooter is de eenzijdigheid in het betoog van den geachten schrijver der artikelen in *Het Vaderland* van 17 en 19 Jan. jl., welke ik in de deelen, die het hart der quaestie raken, hier heb trachten te weerleggen.

De „victorieuse weerlegging” van den vaandrig VAN DEN NIEUWENHUIZEN kan ik thans gevoegelijk laten rusten. „Victorieuser” nog is immers de weerlegging van den anonymus in *Het Vaderland* van 17 en 19 Jan. jl., die alles heeft bijgebracht wat vóór het reservekader kan pleiten. De Heer VAN DEN NIEUWENHUIZEN bepaalt zich trouwens voornamelijk tot bestrijding mijner conclusies van het artikel in de *Vragen des Tijds* zonder dieper in te gaan op de argumenten, waarop deze conclusies rusten: dat is toch de ware manier van weerleggen niet. Te dezen opzichte heb ik in den anonymus een degelijker tegenstander gevonden.

Als de Heer VAN DEN NIEUWENHUIZEN de beweerde klassebevoorrechtiging van het reservekader „weerlegt”, zegt hij „die erken ik, zonder ze echter te veroordeelen”, geeft dan een wijsgeerige beschouwing ten betooge van het bestaansrecht van klassebevoorrechtiging en negeert verder mijne ten deze aangevoerde argumenten.

Als ik beweer, dat het reservekader de krijgstucht ondermijnt, omdat de reservist niet in staat kan geacht worden, discipline en gezag naar behooren te handhaven, krijgen we van den Heer VAN DEN NIEUWENHUIZEN de volgende definitie van discipline: „Soldaat en gedisciplineerd is hij, die de kracht van willen en kunnen heeft om, onder *alle* omstandigheden, te doen wat zijn plicht is, zijn plicht, bepaald door het bevel, de vingerwijzing van zijn meerdere. Zoo wordt het en den kaderreservist en den milicien en den vrijwilliger in het leger geleerd, en terecht. Want wie onder krijgstucht verstaat slaafsche onderworpenheid, die den man doodt in den soldaat en verlaagt tot een machine, die dwaalt op roekelooze wijze. Voor den vijand zal zich die dwaling wreken. Soldaat zijn en gedisciplineerd in den goeden zin nu, kan ieder. Het komt er maar op aan, wat in het gemoed leeft”, enz. Het is of HIERONYMUS VAN ALPHEN aan het woord is. Laten we toch nuchter en zakelijk blijven. Laten we toch inzien, dat deze gezwollen redeneering bij deze uiterst *practische* zaak misplaatst is. Zeker, 't is zeer mooi gezegd, zoo moest het zijn. Naasteliefde is ook een mooi woord, maar wordt met dezelfde

magere resultaten gepreekt als nobele discipline. De Heer VAN DEN NIEUWENHUIZEN verwacht hier wenschelijkheid met werkelijkheid, en de werkelijkheid is, dat reservisten evengoed een stipt gehandhaafd reglement van krijgstucht behoeven als officieren en miliciens.

Verbittering en ontmoediging van de officieren: onmogelijk. „Daarvoor staat de officier te hoog! daarvoor is hij te gedisciplineerd; immers Hare Majesteit de Koningin stelde het reservekader in!” Daar plaats ik mijnerzijds nog een uitroep teeken bij, doch verbazingsgewijs.

Maar het is, na wat hier reeds betoogd is, onnoodig verder op zijn artikel en die van anderen in te gaan. Geen van allen gaven mij meer of anders te weerleggen dan de anonymus in *Het Vaderland*.

De maatschappelijke zijde van het vraagstuk, zooals ik die heb ontwikkeld, is nergens ernstig bestreden, zij kan hier dan ook thans onbesproken blijven. Met voldoening valt te constateeren, dat Minister ELAND in de laatste maanden de meest in het ooglopende materiele bevoorrechtingen van het reservekader heeft weggenomen.

In de opleiding is de Minister echter koppig blijven volharden. In zijn thans teruggenomen Legerwetten, wilde hij zelfs de militie-officieren in het systeem van het reservekader laten opleiden. Onbegrijpelijk!

Wat moet voor dit ondeugdelijke reservekader in de plaats treden? Want recht van bestaan heeft het m. i. *in dezen vorm* niet. Luitenant SCHÖNSTEDT en zeer velen met hem willen het in de militie terugbrengen, waardoor men althans een kwalitatief betere encadreering zal krijgen, al verminderen dan eenigszins de quantitatieve voordeelen. Het klinkt goed: 3 à 400 reserve-officieren en 2500 sergeanten en korporaals, maar als wij die allen niet van degelijke gehalte kunnen vormen, dan is een kleiner, maar deugdelijker getal te verkiezen. Het ziet er trouwens niet naar uit, dat wij zelfs onder het vigeerende stelsel tot dit geweldige getal zullen komen, gezien den oogst van de eerste 6 jaren, nadat de instelling allerwege bekend is: 50 officieren, 90 vaandrags, 550 sergeanten en 650 korporaals, en nu is nog geen geheel dienstverband verstreken.

Zeer zeker, allereerst moet het reservekader tot de militie worden teruggebracht, waaruit door dwang (waarover niemand zich zal hebben te betreuren) een zeker gedeelte voor kaderopleiding beschikbaar moet komen. Wordt dan het vrijwilligerschap der militie aanlokkelijker gemaakt dan thans, maar niet ten koste van de belangen van den dienst, dan zal allicht, bij oordeelkundige regeling, een gewenschte aanvulling verkregen worden. Maar dan zullen de toelatingseischen op meer democratischen, en ook minder intellectueelen grondslag gevestigd moeten zijn dan het tegenwoordige reservekader, dat door zijn onvoldoende opleiding, door het verzwakken van het militiekader, zonder dat het *beter* (wel *meer*) in de plaats geeft, op vicieusen grondslag berust.

J. E. STOKVIS.

Het Commando.

Ons leger telt gelukkig geen enkel officier, die niet als soldaat in het gelid heeft gestaan; officiersplaatsen zijn bij ons niet te koop.

Wij weten dus allen bij ondervinding welk een bezielende kracht een opgewekt commando, welk een verslappenden invloed een flauw, onduidelijk commando heeft.

Nu schrijft het Reglement op de Exercitiën der Infanterie wel voor, dat „de toon moet levendig” zijn; iedereen, die zijn bevel op een ongedecideerden, saaien toon geeft, maakt zich dus schuldig aan reglementsovertreding. Doch... maak eens een vuist, als je geen hand hebt, m.a.w. commandeer eens luid en flink als de stemorganen *neen* zeggen.

Het reglement schrijft nog meer voor, bijv. „de verheffing der stem (moet) geëvenredigd (zijn) aan de sterkte van den troep en aan de uitgestrektheid, die deze beslaat”. Jawel, daar hoor ik je, zei doove Jaap; het moet een *verheffend* gezicht zijn een commandant pogingen in het werk te zien stellen zijn stem zóó te *verheffen*, dat, ongeacht de sterkte van den troep, die reeds meergenoemde *verheffing* recht evenredig is met „de uitgestrektheid die deze beslaat”. Met *deze* wordt hier natuurlijk den troep bedoeld, niet den commandeerende, daar diens meerdere of mindere *uitgestrektheid* of omvang weinig tot de verheffing van zijn stem af doet.

Maar menig commandant zou, door veel dergelijke *verheffende* pogingen, met eene keelaandoening op het ziekbed *uitgestrekt* worden, indien de humaniteit uit het leger ware gebannen. Gelukkig is dit niet het geval en heeft de commissie, belast met de samenstelling onzer reglementen, wel willen veronderstellen, dat er bataljons-commandanten bestaan voor wier keelorganen „commando's met de stem ongewenscht zijn”, wanneer het bataljon een groote uitgebreidheid beslaat.

Voor een compagnies-chef of commandant van een *half* bataljon geldt echter deze milde bepaling niet. En toch nemen twee compagnieën in bataille reeds de respectabele breedte in van 170 M., zonder nog te rekenen, dat de afstand tusschen de beide afdeelingen meer dan deployments-tusschenruimte kan bedragen.

Hoe men echter de stem moet uitzetten wordt door de reglementen niet aangegeven en ieder doet het dan ook op zijn eigen manier, zoo goed en zoo kwaad — (meestal volgens de laatste methode) — als het gaat en gewoonlijk ten koste van een zeere keel.

Ons Reglement leert slechts, — behalve dat er twee soorten van uitvoerings-commando's zijn, de laatste lettergreep moet worden aan-

gehouden, enz., — dat de commando's van waarschuwing „duidelijk”, die van uitvoering „op bevelenden ¹⁾ korten toon” moeten worden uitgesproken, lees: „uitgeschreeuwd”.

Het Fransche reglement is op dit punt niet duidelijker en zegt omtrent het commando van den onderwijzer: „Il soutient leur attention par un ton animé”.

En onze „schneidige” Duitsche kameraden eischen, (omdat „schlaffe Kommando-ausprache verleitet zu schlaffer Ausführung”): „Die Kommandos sind deshalb in jeder Lage, an jedem Ort wie bei jedem Dienst in gleicher Weise und Schärfe zu geben”; in tropen-hitte of pool-koude, bij een parade op de „Hasenhaide” of bij het aflossen van een enkele post, steeds moeten onze oostelijke naburen „in gleicher Weise und Schärfe” hunne commando's geven.

De Recrutenschool wees vroeger slechts op ééne uitzondering, wat de wijze van uitspreken van het uitvoerings-commando betreft, zooals bekend is, het commando *vuur*, „dat eenigszins aangehouden moet worden”.

In het Reglement op de Exerctiën der Infanterie schijnt men daarentegen voor rukken niet te vreezen en wordt dit commando kort uitgesproken. (Het gezamenlijk vuur wordt trouwens bijna nooit meer gebruikt.)

Thans heeft men ingezien, dat de reden, waarom men vroeger meende het bevel „vuur” *niet* kort en krachtig te moeten geven, ook voor tal van andere commando's geldt en dat bij elke beweging, welke plotseling en als met één ruk moet worden begonnen of geëindigd, zooals het aanmarcheeren, halt houden, uit de flank maken, enz., enz., uit den aard der zaak ook een zoo kort mogelijk uitvoerings-commando behoort, terwijl men daarentegen bij andere bewegingen, juist door het aanhouden van het bevel van uitvoering, dat rukken moet voorkomen.

Men stelle zich bijv. de gewrichts-oefeningen, het draaien en buigen van romp of hoofd voor, uitgevoerd met een flinken schok, als natuurlijk gevolg van het krachtig uitgestooten commando EEN, zooals dit vroeger toch duidelijk was voorgeschreven; mij dunkt ik hoor in gedachten de rug- en hals-wervels nog kraken! En men verbeelde zich de pijnlijke gezichten van een klasse recruten, die, onder den moreelen invloed van het kort uitgesproken bevel LIGGEN, met een harden smak op beide knieschijven neervalt!

Gelukkig heeft men thans begrepen, dat aan de wijze van uitspreken van het uitvoerings-commando dient te worden gehoord wat geleidelijk en welke beweging als het ware plotseling moet worden verricht, een beginsel dat o. a. bij de cavalerie reeds lang werd gehuldigd.

Nu weet ik wel, dat een goed instructeur ook vroeger op dergelijke zaken bij het uitspreken van zijn commando reeds lette, mijns inziens is het echter een verbetering, dat hieromtrent thans bepalingen in onze reglementen zijn opgenomen.

¹⁾ Het schijnt dus dat een commando, d. w. z. een *bevel*, ook nog anders dan *bevelend* kan worden gegeven, b.v. minzaam, zacht verwijtend, enz.

In ons jongst verschenen Reglement is echter menig u. c^o, dat, volgens de Soldatenschool, naar bovenstaande beginselen moest worden uitgesproken, opnieuw in de uitspraak gewijzigd. Zoo staat in 36 wel dat bij de gewrichtsoefeningen gewerkt moet worden zonder schokken, doch ieder onzer weet, dat juist 't c^o MARSCH, in 36 voorgeschreven, tot schokken aanleiding geeft. Zoo wordt MARSCH tot het aannemen van den looppas (56) ook kort uitgesproken, evenzoo het u. c^o waarmede men van dezen pas weder tot den gewonen overgaat (58). En toch zullen deze overgangen wel geleidelijk moeten plaats hebben, dus niet met „vastheid en gelijktijdigheid”.

88, het zwenken, geschiedt ook weder op MARSCH, ofschoon de manschappen eerst het hoofd naar den omzwenkenden vleugel moeten wenden en eerst *daarna* kunnen beoordeelen hoeveel zij hun pas moeten verkorten. Wordt de beweging dan ook te plotseling uitgevoerd, dan ziet men steeds, dat zij, die nabij de spil marcheeren, hun pas niet dadelijk in voldoende mate verkleinen en oorzaak zijn, dat het gelid uit de richting geraakt.

De omschrijving van de uitvoering van 90, het opmarcheeren, geeft duidelijk aan waarom hierbij geen MARSCH dient te worden gecommandeerd; immers: „de manschappen gaan *ieder voor zich*” enz. En toch is MARSCH voorgeschreven.

Ook 145, „met rotten $\frac{r}{1}$ ”, vergt als u. c^o: MARSCH. Ieder rot of iedere afdeeling van 4 zwenkt op zichzelf, de manschappen mogen niet naar den omzwenkenden vleugel zien, worden bovendien noch aan dien vleugel, noch aan de spil door een g^e geleid, een zeer moeilijke beweging dus. Houdt derhalve de g^e aan het hoofd, zooals hij op MARSCH verplicht is te doen, plotseling den pas in, dan zal steeds zijn achterman tegen hem aanbotsen en de richting van de voorste afdeeling van 4 verloren gaan. Daar verder elk rot of dubbel-rot de zwenking eerst aanvangt, nadat het voorgaande daarmede reeds begonnen was, is elk denkbeeld van „gelijktijdigheid” uitgesloten.

Men ziet dus, dat vele u. c^{os} gewijzigd, doch daarom nog niet verbeterd zijn.

Het commandeeren, waaronder ik hier versta het buitengewoon uitzetten van de stem, zonder dat men heesch wordt, dus zonder schade voor het keel-orgaan, is echter uit een reglement niet te leeren.

Wij weten allen hoe dit onderwijs in het commando gewoonlijk gegeven wordt.

Een aantal korporaals of adspirant-korporaals wordt, als wijlen de Trakener hengsten bij CARRÉ, in een kring opgesteld; CARRÉ, (pardon!) een onderofficier, staat in het midden, buldert een commando en wordt door de rondom hem staanden om beurten nageschreeuwd. Is het geschreeuw volgens den instructeur niet luid genoeg, dan wordt dengene, wiens noodkreet niet sterk genoeg heeft geklonken, toegeroepen: harder! en de aangeroepene tracht „to do his utmost”, wordt rood en paars,

schreeuwt nog eens en nog eens en eindigt met hevige pijn in de keel te voelen en heesch te worden.

Hoe de ongelukkige echter „harder” moet commandeeren, wordt niet medegedeeld, om de eenvoudige reden dat de onderwijzer, als zijnde geen deskundige, *het zelf niet weet*; het is *hem* immers ook nooit geleerd?

Dat heesch en rauw worden van de stem wordt als iets zóó bij het vak behoorend beschouwd, dat niemand er zich over verwondert wanneer de meeste onderofficieren tijdens de recruten-opleiding schor spreken.

Evenals tegen de zeeziekte worden dan tegen die heeschheid tal van middelen aangewend; de eene gebruikt een rauw ei, een tweede suikerwater, een derde drop, een vierde jenever met stroop (doch vergeet de stroop somtijds), enz., enz., maar de patienten weten niet, dat die schorheid hare oorzaak *niet* vindt in het *veelvuldig*, doch in het *verkeerd* gebruik, dat van de keel gemaakt wordt. De menschelijke stemorganen zijn toch, op een hoogst enkele uitzondering na, sterk genoeg om zonder buitengewone inspanning langen tijd een vol en krachtig geluid te kunnen geven, doch..... dit dient, evengoed als zingen, door een *deskundige* te worden onderwezen.

Zij, die mij willen tegenwerpen, dat toch menig militair bedeed is met een uitstekende commando-stem, zonder het commandeeren ooit te hebben geleerd, kan ik antwoorden, dat ook menigeen goed zingt, zonder ooit aan stemvorming te hebben gedaan, omdat zijn stem van nature reeds goed „zat”, zooals de technici zeggen. Aan den anderen kant geloof ik niet te veel te beweren, wanneer ik zeg, dat zij, die door de natuur reeds met een goede commando- of zangstem begiftigd zijn, nog zooveel meer daarmede zouden kunnen doen, wanneer hun aanleg en hunne natuur-gave door methodische oefening tot volle ontwikkeling waren gebracht.

Dit onderricht beoogt toch het stemorgaan zóó te oefenen, dat het in staat is de volste, krachtigste tonen te geven met de minst mogelijke inspanning, beoogt dus algeheele ontwikkeling van de organen der keel, doch tevens sparing van het materiaal.

Wanneer men nu weet, dat verkeerd *spreken* (het z. g. spreken *in* de keel, waarbij door de stembanden gedeeltelijk het werk van lippen en tong wordt verricht), reeds hoogst nadeelig is voor de stembanden en noodwendig tot volkomen heeschheid moet leiden, dan kan men zich voorstellen hoeveel schade aan de stemorganen moet toegebracht worden door verkeerd *commandeeren*.

Is men ééns door een deskundige op de talrijke fouten, welke bij het spreken en commandeeren begaan worden, attent gemaakt, dan bemerkt men eerst hoe velen onzer een stem hebben, volgens den Schoolmeester, „als een schorre kraai” (met permissie gezegd).

En is het niet kenschetsend, dat een acteur, die als militair op de planken moet optreden, gewoonlijk een scherpe, snijdende, onaangenaam klinkende stem gebruikt tot typeering van het voor te stellen karakter? Wij mogen dit overdreven vinden, doch moeten aan den anderen kant niet vergeten, dat een tooneelspeler steeds de een of andere sterk spre-

kende eigenschap van een bepaalde categorie menschen gebruikt tot het uitbeelden van *het* type en daarvoor natuurlijk eene eigendommeljkheid kiest, welke aan alle individuën van het voor te stellen soort min of meer eigen is, i. c. een rauw geluid voor een militair. Wij, militairen, hooren het onaangename van onze stemmen niet meer, evenmin als de negers, onder elkaar, behoefte aan eau-de-cologne gevoelen, terwijl een blanke, die zich in hun midden waagt, zijn reukorganen moet sluiten.

In de laatste jaren is men gaan begrijpen, dat, evenals de beroepszangers methodisch stem-onderwijs noodig hebben, ook de beroeps-sprekers, (waartoe niet alleen acteurs, doch ook onderwijzers en geestelijken behooren), stemvorming niet kunnen ontberen en tegenwoordig bestaat er wellicht geen enkele kweekschool voor onderwijzers, welke niet een leeraar in „uitspraak en stemvorming” onder haar personeel telt.

Zeer zeker kunnen, in menig opzicht, ook officieren en kader als beroeps-sprekers beschouwd worden en het moet dan ook verwondering baren, dat, tot nu toe, op geen onzer inrichtingen van militair onderwijs dit belangrijke vak gedoceerd wordt.

De moreele invloed, welchen een krachtige, klankvolle stem op den troep heeft, mag niet worden onderschat. Hoognoodig is het dan ook, (en ik spreek hier op het gezag van niemand minder dan den keelarts Dr. POSTHUMUS MEYJES te Amsterdam, die reeds zoo menig zieke militaire keel onder de oogen heeft gehad), dat aan onze opleidingsscholen te Breda, Kampen, Alkmaar, enz., leeraren worden aangesteld, belast met de ontwikkeling van die jeugdige stemorganen, waarvan later, tot het geven van commando's, zooveel zal worden geveerd.

Misschien wordt dan bewaarheid de voorspelling van den Engelschen spreekleeraar J. BARNARD BAYLIS, welke luidt: „The voice of the future as from an instrument of silver or gold”.

FR. DE WITT HUBERTS.

Plaatsbepaling volgens de Methode-Reitsma.

(Met plaat I.)

De Heer REITSMA heeft langzamerhand veel voldoening van zijn vinding gekregen. De wijze van richten volgens zijn methode is reeds sedert eenigen tijd officieel aangenomen en nu wordt ook van hoogerhand zijn methode van plaatsbepaling aanbevolen.

Punt 39 van het pas verschenen „*Ontwerp-voorschrift voor den Dienst der Artillerie in het Groepsverband*” zegt kortweg: „Waar mogelijk, kan voor het nemen van peilingen de methode-REITSMA worden toegepast”.

Aangezien nog in geen enkel onzer voorschriften deze peilmethode nader wordt verklaard, is bij schrijver dezès de vraag opgekomen, of het niet wenschelijk zoude zijn, haar nog eens met een enkel woord in herinnering te brengen. Doch niet alleen deze overweging heeft tot het schrijven van dit artikel geleid; ook de omstandigheid, dat de ondergeteekende eenige malen in de gelegenheid is geweest de methode op vrij groote schaal toe te passen en dat hij dus iets omtrent daarmede verkregen resultaten kan mededeelen, is wel de hoofdaanleiding tot dit besluit geweest. Anders ware te volstaan met te verwijzen naar het door den Heer R. zelf geschreven artikel in De(n) Mil. Spect. van 1894, blz. 597.

De methode-REITSMA wordt toegepast, wanneer de verkenning door patrouilles geschiedt (punt 5 op het voorschr. op het *schieten*). Bij die patrouilles moet zich minstens één onderofficier, soms wel een officier der artillerie bevinden, die met de peiling is belast. Wat de verdere samenstelling en in het algemeen de wijze van optreden betreft, zullen de bepalingen omtrent sluip-, verkennings- en officierspatrouilles, gegeven in het Voorschrift op den Velddienst, in acht moeten worden genomen.

De plaatsbepaling geschiedt in het algemeen als volgt:

De patrouille — die niet aan een bepaalden afstand tot de eigen opstelling mag zijn gebonden — marcheert het voorterrein in, natuurlijk steeds trachtende onopgemerkt te blijven. De plaatsbepaler is voorzien van een op hout, of nog beter, op zeer dik bordpapier opgeplakte terreinkaart, een liniaal met minstens 3 naalden, zooals die in het Handboek zijn beschreven, een kijker en een zakkompas; verder van een telegramboekje en een horloge.

Ziet de plaatsbepaler op een of ander punt in het terrein een of meerdere batterijen vuren, dan legt hij zijn planchet op den grond of, liever nog, op een verhevenheid (dikwijls bieden de vlakke bovenkanten van de stijlen der damhekken gelegenheid hiertoe aan) en oriënteert de kaart. Dit geschiedt door in het planchet één naald, die tevens door het draaipunt der liniaal gaat, te prikken in de eigen standplaats (deze naald zal voortaan *a* worden genoemd) en één naald *b* in een voor den waarnemer zichtbaar terreinvoorwerp. Door de naalden *a-b* te richten op bedoeld terreinvoorwerp is de kaart georiënteerd. Een derde naald *c* is gestoken op het langste uiteinde van de liniaal.

Is het evenwel onmogelijk een standplaats te vinden, vanwaar men behalve de doelen ook een terreinvoorwerp kan zien, dan kan worden gebruikt gemaakt van het kompas. Dit wordt, voordat er een naald in de kaart wordt geprikt, met de lijn „Noord-Zuid” langs de Noordlijn der kaart op deze gezet en de kaart zoodanig verschoven, totdat de kompasnaald boven de declinatie ¹⁾ stilstaat.

Terwijl nu de kaart georiënteerd wordt gehouden, richt men door draaiing der liniaal de naalden *a-c* op de schoten uit de vijandelijke batterijen en teekent telkens het nulpunt der liniaal op de kaart aan. Heeft men zoo op elk der zichtbare batterijen eenige, bijv. drie, peilingen gedaan, dan neemt men voor elke batterij het gemiddelde daarvan en trekt op de kaart de lijn over het zoo verkregen punt en de eigen standplaats.

Men behoeft, als men van ééne standplaats meerdere batterijen ziet, met de peiling der ééne batterij niet te wachten tot men met de andere gereed is, doch peilt elk schot, dat men ziet vallen. Bij in aanbouw zijnde batterijen peilt men op het midden van de plaats, waar men ziet werken.

Alvorens verder te marcheeren, *teekent de waarnemer op zijn kaart aan, wáár hij zich, van zijn standplaats gezien, denkt dat de vijandelijke batterijen liggen*; bijv. één batterij vóór dat buiten en achter die boerderij, enz.; een kringetje te dier plaatse in de lijn op de kaart is dan voldoende om het geheugen te hulp te komen.

Nadat dit alles is verricht, marcheert de patrouille naar een tweede punt, vanwaar men verwacht die vijandelijke batterijen weer te kunnen zien, en dat 200 à 400 M. verder is gelegen. Aldaar wordt hetzelfde verricht als in de eerste opstelling. Het spreekt vanzelf, dat men, als de gelegenheid daartoe zich aanbiedt, voor de waarneming gebruik maakt van hooge punten, als hooibergen, molens, enz.

Nadat uit twee opstellingen is gepeild, maakt de plaatsbepaler uit, welke snijpunten der verschillende lijnen batterijen voorstellen; hij

¹⁾ Deze kan telkens worden opgenomen door het kompas op de boven omschreven wijze op een reeds d. m. v. 2 naalden georiënteerde kaart te plaatsen. Het punt, waarboven de kompasnaald stilstaat, is dan de declinatie. Men kan dit desgewenscht met een teeken op het kompas aangeven.

houdt daarbij rekening met hetgeen hij in het terrein ziet en van zijn eerste opstelling uit gezien heeft (de aantekeningen op de kaart!). Aangezien de kaart in dezelfde vierkanten moet zijn verdeeld als de *vuurkaart*, bestaat het bericht, dat de patrouille aan het naastliggende verdedigingswerk of misschien wel aan een voorpostentelegraaf ter overseining naar het groepshoofdkwartier heeft af te geven, uit de gebruikelijke drie getallen voor elke gepeilde batterij; bovendien doet zij mededeeling van alle andere wetenswaardigheden, welke zij mocht hebben ontdekt.

De groote moeilijkheid bij het maken van conclusies omtrent de ligging der vijandelijke batterijen in een groepshoofdkwartier, waar men slechts de kaart vóór zich heeft, is om uit te maken welke der vele snijpunten vijandelijke batterijen voorstellen. Deze moeilijkheid is het grootst, wanneer van de peilposten niet alle dezelfde batterijen zijn te zien. Zelfs het doen peilen uit drie posten geeft niet altijd de gewenschte oplossing, omdat bij het in tekening brengen der overgeseinde gegevens, die lijnen zelden juist door één punt gaan; mogelijke vergissingen nog daargelaten. Bij de methode-REITSMA is het echter *dezelfde* persoon, die *beide* peilingen heeft verricht en die de beslissing moet maken, terwijl hij daarbij behalve de kaart, ook het *terrein* vóór zich heeft. Bovendien kan hij bij twijfel altijd nog besluiten van een derde punt uit peilingen te doen.

Ook in andere opzichten is de gelegenheid tot het maken van vergissingen zoo gering mogelijk: overseinen van hoeken naar het groepshoofdkwartier, het uitzetten daarvan op de kaart, het in de afdeelingstations opmeten der hoeken tusschen de rooilijnen met de hoofdrootlijnen der verschillende batterijen, het overseinen dezer hoeken en der afstanden naar batterijen, dit alles is onnoodig. Heeft de patrouille eene batterij gepeild, dan ontvangt het groepshoofdkwartier daarvan opgave, bijv. 73. 12. 9; aldaar wordt op de *rayonkaart* nagegaan welke batterijen het doel zullen beschieten en dezelfde opgave gaat naar de betrokken Afd.-Cⁿ. Wordt nu in de batterijen ook volgens de methode-REITSMA gericht, dan wordt bijv. in het opgegeven punt der kaart de naald *c* gestoken, naald *a* in de eigen batterij, naald *b* in een zichtbaar terreinvoorwerp; daarna wordt de kaart achtereenvolgens op elken vuurmond gelegd met de naalden *a-c* in, of evenwijdig aan de richtas en door het verschuiven van den vuurmond *a-b* op het terreinvoorwerp gericht en klaar is het! Geen *enkelen hoek* heeft men moeten opmeten, overseinen, of uitzetten; geen verwarring met L of R, met optellen of aftrekken van correctiën!

En nu de in de practijk opgedane ervaring.

In het jaar 1896 werd te Utrecht onder den toenmaligen Commandant van het 1ste Reg^t Vest.-Art^{ie} begonnen met oefeningen op groote schaal in de groepsvuurregeling. Naar alleen aan den leider der oefeningen bekende punten in het voorterrein werden kanonnen van 8 cM. Br. of 8 cM. St. gezonden, om aldaar door losse schoten vijandelijke batterijen

te markeeren, waarvan de ligging door peilposten ¹⁾ moest worden bepaald, om ze daarna door de verschillende forten en tusschenbatterijen, die daartoe een kleine bezetting hadden, onder vuur te doen nemen. De aanvang van dit vuur werd uit elke geschutopstelling door een los schot aangegeven, als een teeken, dat het vuurbevel was ontvangen en de noodige maatregelen waren genomen. De vijandelijke batterij zweeg na enkele schoten en nam dan meestal een tweede stelling in. Later werden meer dan ééne vijandelijke opstelling tegelijk gemarkeerd, terwijl ook nachtelijke oefeningen werden gehouden.

De Regiments-Commandant had toegestaan, dat onafhankelijk van de peilingen volgens de bestaande methode, ook met de methode-REITSMA eens een proef zou worden genomen, hetgeen aan schrijver dezès werd opgedragen, die daarvoor een vijftal onderofficieren als patrouillecommandanten ter beschikking kreeg.

Vóór het begin der eigenlijke oefeningen werden eenige dagen besteed tot het verkrijgen der noodige vaardigheid in het richten langs de zoo dicht bij elkaar staande naalden. De groote fouten, die een ongeoeffende aanvankelijk maakt, heeft menigeen voorbarig een slecht oordeel over de methode doen vellen; het is merkwaardig hoe snel die fouten afnemen en tot welk een klein gemiddelde, zelden meer dan 3°/₁₀₀. Door wandelingen in het voorterrein, waarbij de polstok groote diensten bewees, werd een groote mate van terreinkennis eigen gemaakt, leerde men vlug kaarten lezen, zich oriënteeren en het kompas gebruiken. Het peilen zelf werd geleerd door dit aanvankelijk te doen op terreinvoorwerpen, die ook op de kaart voorkomen en op van tevoren in het terrein geplaatste vlaggen, welke plaatsen den patrouilles natuurlijk onbekend waren. Hierbij moest worden getracht de peilingen te verrichten, zonder dat de patrouilles door bij de vlaggen geplaatste personen werden ontdekt, hetgeen steeds gelukte. Trouwens deze geheele voorbereidende oefening deed het beste voor de resultaten der volgende dagen verwachten.

De verkregen resultaten zijn weergegeven in drie hierbij gevoegde schetsen. Men vindt daarin de opstellingen der batterijen, de gepeilde punten, almede de plaatsen, waar de patrouilles zich hadden opgesteld. Men moet toestemmen, dat de resultaten zeer bevredigend zijn, vooral als men bedenkt, dat de batterijen slechts enkele schoten deden, om dan een andere opstelling in te nemen. Voor die tweede opstelling werd dan slechts ééne peiling verkregen, door dat aanvankelijk slechts twee patrouilles waren gevormd, die dan te lang moesten marcheeren vóór zij weer in de nabijheid der batterij waren; haar ontbrak dan de tijd om, vóór dat het vuren gestaakt werd, een tweede peiling te doen. Later, toen er vier patrouilles op verkenning uitgingen, ging zulks beter. Het kan niet worden ontkend, dat de patrouilles zoo nu en dan bij

¹⁾ In dit opzicht is Utrecht met zijn Dom en andere torens in bijzonder gunstigen toestand.

het vuur overdag wat ver moesten doordringen. In vreedstijd kan echter niet zoo vrij worden beschikt over hooge punten in het terrein, zooals buitens, groote hoeven, hooibergen, enz., als in oorlogstijd. Bovendien hadden er natuurlijk in het geheel geen opruimingen plaats gehad. Maar men moet ook niet te angstvallig zijn, waar het Voorschrift op den Velddienst in § 139 (verkenningpatrouilles) zegt: „Naar gelang van „de sterkte kunnen infanteriepatrouilles, afzonderlijk marcheerende, zich „verwijderen tot op afstanden van 3 tot 5 KM. Cavaleriepatrouilles, „wielrijderpatrouilles en patrouilles op schaatsen zijn veel minder aan „afstanden gebonden”.

Wielrijderspatrouilles kunnen bij deze plaatsbepalingsmethode van groot nut zijn. Zelfs *achter* de linie kan een wielrijder, zich met zijn planchet bewegende tusschen de zich aldaar bevindende hooge punten, volgens de methode-REITSMA de plaatsbepaling uitvoeren.

Verrassend waren de uitkomsten der nachtelijke plaatsbepaling (Fig. 3). Er werden in het geheel 4 schoten gedaan, te weinig om uit twee opstellingen te peilen. Doch *alle* patrouilles hebben ééne lijn juist over de opstelling verkregen; zelfs patrouille D, welke op den Oerweg stond, dus op een afstand van \pm 3800 M. Men bedenke bovendien, dat die lijn loopt o. a. over de groote buitens aan den Biltchen straatweg, welke dicht met hooge boomen zijn beplant. De patrouilles hadden de kaart georiënteerd door middel van een zakkompas, behalve patrouille D, die op den Domtoren een licht ontdekte en hierop kon richten. Hoe buitengewoon goed men langzamerhand in het terrein thuis geraakte, blijkt wel uit het feit, dat men in het duister, zelfs midden in een weiland, zijn eigen plaats op de kaart kon terugvinden.

Het peilen bij nacht op een schot valt zeer mede. Men ziet de vlam, wanneer men in het terrein staat, als een grooten lichtenden kegel boven de kruinen der boomen opsputten. Nadat men met de liniaal op een schot gericht heeft, laat men haar liggen tot een volgende losbranding om de richting te contróleeren en teekent daarna den stand op de kaart aan.

Voor het richten is het soms voordeelig de blank gepoetste naalden flauw te verlichten door een kleine lantaarn, welke men achter één der schouders houdt, zoodat het licht niet in de oogen kan komen. Het bestrijken der naalden met lichtgevende verf is ook door schrijver dezes beproefd, doch bleek geen gemak op te leveren. Meestal stak de donkere kleur der liniaal zoodanig tegen de lichtgekleurde kaart af, dat er geen bijzondere maatregelen om te kunnen richten noodig waren. Opgemerkt zij, dat met seinkardoesjes, voor iemand, die in het terrein staat, het vuur eener gemaskeerde batterij niet is na te bootsen. De vlam spuit niet boven de boomen uit, zooals bij een vuurmond, doch men ziet slechts een vaag lichtverschijnsel. Toen dan ook een avond-oefening met kardoesjes werd gehouden, hebben de patrouilles geen resultaten verkregen.

Er dient, hoe goed de peiling bij nacht ook kan geschieden, toch op

te worden gewezen, dat bij het vuren door meerdere batterijen tegelijk, voor de patrouilles het voordeel, zich rekenschap te kunnen geven van hetgeen zij in het terrein zien, voor een groot deel verloren gaat; het aantekenen op de kaart van de vermoedelijke plaatsen der batterijen, nadat uit een opstelling is gepeild, zal des avonds zelden mogelijk zijn. Door steller dezes werden wel bevredigende uitkomsten verkregen door den afstand te schatten in verband met den tijd tusschen het zien en het hooren van het schot, doch dit middel zal zeer twijfelachtig zijn, indien meerdere batterijen tegelijk schieten.

In het algemeen leverde de methode dus zeer goede resultaten op, zoodat in dien zomer menigeen, die in den beginne aan de bruikbaarheid twijfelde, tot de erkenning der deugdelijkheid daarvan kwam. Ook het volgende jaar mocht schrijver dezes weer even goede uitkomsten behalen, welke, om aan dit opstel nu niet te veel uitbreiding te geven, niet zullen worden vermeld. Uit het bovenstaande is, hoop ik, reeds genoeg omtrent de geschiktheid der methode op te maken.

O.

Aan de Redactie van „De Militaire Spectator”.

Hooggeachte Redactie!

In de Avondpost van 10/11 Maart jl., n° 4832, Tweede Blad, onder de rubriek „*Faillissementen*” wordt genoemd:

H. J. L. A. F. STEUP, 1° Luitenant der Infanterie te *Leeuwarden*.

Van dit ergerlijk geval is met verontwaardiging kennis genomen.

Waar moet het heen met de eerbied voor den officiersstand, wanneer er straffeloos kan worden heengeleefd en schulden gemaakt, om als het crediet eenmaal ophoudt en debiteuren lastig worden, zich eenvoudig failliet te laten verklaren, evenals een herbergier of een of andere slampamper?

Welk onderscheid is er tusschen schulden maken, die men weet niet te kunnen betalen, en flesschentrekkerij?

Kan een officier, die heeft getoond tot zoo iets in staat te zijn, aanspraak maken op den titel van man van eer? Waar zit het eergevoel bij zulk een officier?

Moet zoo iemand promotie maken, wellicht aan het hoofd komen van eenig commandement en over andere officieren eene beoordeeling uitspreken?

De hier genoemde is geen onervaren 2° Luitenant, hij is 39 jaar oud en 16 jaar officier; past het zoo iemand niet om de tering naar de nering te zetten? in stede van.....?

Deze faillietverklaring is de éérste van een officier van het Nederlandsche Leger; als hij hiermede succes heeft, laat het zich aanzien, dat het voorbeeld weldra door anderen zal worden gevolgd, en volgt dan ook nog het zich laten verklaren in staat van kennelijk onvermogen, zooals dit zelfs bij ambtenaren van den Staat ook al meer en meer gebruikelijk wordt.

Het doel van dit schrijven is, Uwe Redactie beleefd te verzoeken, hare krachtige medewerking en invloed te willen verleen, opdat het onderwerpelijke geval niet zal durven worden herhaald; dat door het stellen van een afschrikwekkend voorbeeld zoo iets niet meer voorkomt.

De vorm voor een en ander wordt gaarne aan het beter oordeel van Uwe Redactie overgelaten, zij gelieve dit schrijven slechts als eene

eenvoudige mededeeling te beschouwen, die gedaan wordt omdat het mogelijk kan zijn, dat de faillietverklaring niet officieel bekend is, en voorts, naar vertrouwd wordt, in het belang van den officiersstand.

Met gevoelens van hoogachting, teekent zich

een oud-officier e. o.

DE BRUIJN.

Naschrift.

Wij hebben gemeend niet beter aan het verlangen en de rechtmatige gegriefdheid van den schrijver van vorenstaanden brief voldoening te kunnen geven, dan dezen in extenso te doen afdrukken; daaraan de verklaring toe te voegen, dat wij zijne gevoelens ter zake geheel deelen; doch daarnevens het vertrouwen uit te spreken, dat het legerbestuur in deze wel die maatregelen zal treffen, welke noodig zijn om de eer en het aanzien van het officierskorps van het Nederlandsche Leger met klem te waarborgen.

DE REDACTIE.

Mededeeling.

Door de firma H. J. BURKENS te Amsterdam, Rokin N° 3bis, is eene nieuwe soort zadelzeep in den handel gebracht, den naam dragende van „*Palmoyle*”, welke niet alleen dient tot het reinigen en souple houden van zadels en tuigen, maar nuttige aanwending kan vinden bij het onderhoud van alle soorten van bruin lederwerk.

Aangezien dit reinigingsmiddel goedkoper is dan elke andere voor dat doel geëigende zeep of pasta en bovendien in het gebruik uitstekend gebleken is, wordt zij ten zeerste aanbevolen.

Deze zeep wordt door den Heer BURKENS alleen geleverd in stukken van 220 gram voor het gebruik in het leger en in stukken van 315 gram voor alle andere afnemers. Elk stuk is verpakt in eene cartonnen doos gereed voor het gebruik.

Q.

BOEKBEOORDEELING.

Een Leerboek der Tactiek en het Voorschrift betreffende den Geneeskundigen Dienst bij de Landmacht op voet van oorlog, door L. VAN LIER, Dirigeerend Officier van Gezondheid 3de Klasse.

Bovengenoemde, zeven bladzijden druks omvattende critiek van den Heer VAN LIER op Hoofdstuk X van het Tweede deel van het Leerboek der Tactiek van de Kapiteins van den Generalen Staf A. HOOGEBOM en G. J. C. A. POP, welke aan de Redactie van dit Tijdschrift ter aankondiging en bespreking werd toegezonden, is een afdruk van een artikel, dat in een der laatst verschenen afleveringen van het Militair Geneeskundig Tijdschrift het licht zag.

Niet zonder eenige verwondering hebben wij van den inhoud van dit vlugschrift kennis genomen en ons verbaasd over het feit, dat de schrijver in enkele bladzijden een van de moeilijkste vraagstukken op het gebied van de tactiek van den geneeskundigen dienst tracht te behandelen en aan de hand van in los verband geciteerde aanhalingen uit het reeds vermelde leerboek de twee schrijvers denkt „ab zu fertigen”, die in het leger erkenning van hunne verdiensten in zoo ruime mate ondervonden.

Met verwondering, zoo zeiden wij, namen wij kennis van des Heeren VAN LIER's pennevrucht, omdat, naast de vele daarin voorkomende tegenstrijdigheden, ook de zeer onduidelijk gestelde verhandeling het ons niet wel mogelijk maakte daaruit des Pudel's Kern te treffen.

Leest men de derde alinea van den aanvang — waar gezegd wordt, dat in de legers van den tegenwoordigen tijd het vroegere verschil tusschen combattanten en non-combattanten verdwenen is (sic!), doch dat dit verschil op sommige plaatsen van de beschrijving in het genoemde hoofdstuk nog tusschen de mazen komt doorgluren —, en het slot van het artikel, — waarin de schrijver de zorg voor het welzijn van den soldaat op het gevechtsveld uitsluitend wil toevertrouwd zien aan hen, die daarvoor zijn aangewezen, in casu dus aan den geneeskundigen dienst, — dan ligt de gevolgtrekking voor de hand, dat de Heer VAN LIER is separatist en zich bijgevolg liefst aan het gezag en het toezicht van den troepencommandant onttrekken wil.

Is deze gevolgtrekking juist, dan behoeft zeer zeker onze verwonde-

ring geene nadere verklaring en evenmin ons oordeel, dat de Heer VAN LIER, dit willende, geheel op den verkeerden weg is.

Een tweede punt van verschil tusschen den criticus en het Leerboek is de wensch van de schrijvers van dit laatste, dat de officieren van gezondheid zich voor een gering aantal meer nabij de vuurlinie zullen bevinden.

Ook hier deelen wij de meening van de schrijvers en niet die van den Heer VAN LIER. Ja, wij gaan verder, en achtten het geen verbetering in den nieuwen druk van het Voorschrift betreffende den Geneeskundigen Dienst, dat de oude bepalingen, welke te dien aanzien zoo oordeelkundig waren gesteld, door nieuwe werden vervangen, waarin het heil van den gewonden soldaat naar den achtergrond gedrongen en het behoud van het personeel van den geneeskundigen dienst te veel op den voorgrond gesteld werd.

Men begrijpe ons wel! Wij willen volstrekt niet, dat dit personeel noodeloos zal worden blootgesteld; ook wij wenschen dat dit zoo min mogelijk door het vijandelijk lood worde gedecimeerd en zooveel mogelijk aan de werking daarvan worde onttrokken. Maar om, zooals het voorschrift wil, alle officieren van gezondheid ter hoogte van de hulpverbandplaats achter te houden, en geen enkel arts in de zône tusschen de vuurlinie en de lijn der hulpverbandplaatsen aanwezig te doen zijn, zie dat kunnen wij nooit ofte nimmer goedkeuren en daarin staan wij aan de zijde van de schrijvers van het Leerboek der Tactiek, die naar onze meening in deze den juisten middenweg hebben aangegeven. Dat de Heer VAN LIER, als hij nog eens aandachtig en onbevooroordeeld het bedoelde hoofdstuk naleest, dit met ons eens zal zijn en zijn zeer partijdig gesteld oordeel zal intrekken, daar houden wij ons van overtuigd. Nu evenwel deze quaestie in openbaar debat is gebracht, willen wij daarop iets nader ingaan en ook aangeven waarom het zoo noodig is, dat de door het Leerboek der Tactiek aangegeven nieuwe beginselen ernstig in overweging genomen worden.

Het was bij een der oefeningen in den geneeskundigen dienst, welke in de nabijheid van Amersfoort gehouden zijn, dat wij het voorrecht hadden die oefening van den aanvang tot het eind als belangstellend toeschouwer te mogen volgen. De aanschouwing van de werkzaamheden van den geneeskundigen dienst op de hulpverbandplaats en tusschen deze en de hoofdverbandplaats voldeden geheel aan hetgeen de voorschriften te dien aanzien als regels stellen, die trouwens ook in de voorschriften der overige ons naburige legers als het ware gelijkluidend worden aangetroffen. Dat was dus spoedig afgezien en men kreeg den indruk, dat onder de uitstekende leiding van dengene, die met de regeling en voorbereiding van deze oefening was belast, de zaak wel marcheeren zou, wanneer het geheele personeel den inhoud van het voorschrift beter in het hoofd had en het door meer routine op gemakkelijker wijze de wrijvingen, aan de practische uitvoering van hunnen dienst verbonden, te boven zou weten te komen.

Het voor ons belangrijkste gedeelte van den werkkring van dit dienstvak lag evenwel in de zône, waar krachtens de nieuwe redactie van het voorschrift de officieren van gezondheid schitteren door afwezigheid en slechts hospitaalsoldaten en ziekendragers worden aangetroffen. De vraag: Wat zal daarvan terecht komen?, die wij onszelf hoofdschuddend hadden voorgelegd, toen wij van den inhoud van de daarop betrekking hebbende punten uit het Voorschrift kennis namen, zou daár beantwoord worden en onder omstandigheden, die uit een moreel oogpunt vrij wat gunstiger voor de toepassing van de voorschriften moesten worden aangemerkt, dan een werkelijk gevechtveld te aanschouwen zou geven.

En dat antwoord, het was, zooals uit het volgende kan worden opgemerkt, zoo onbevredigend mogelijk.

Van verre volgden wij, om de aandacht niet te trekken, vier raderbaren, onder geleide van een hospitaalsoldaat, door ziekendragers voortgeduwd. Hoewel het terrein niet al te oneffen was, vorderde de voorwaartsche beweging niet bijzonder hard; langzaam kropen zij over het heideveld. Plots waren zij aan het oog onttrokken en kwamen niet meer te voorschijn. Ons willende vergewissen wat daarvan de reden kon zijn, omdat zij de plaatsen dicht genaderd waren, waar, her- en derwaarts verspreid, de quasi gewonden hunne hulp verbeiden, spoedden wij ons in die richting voort. Doch wie schetst onze verbazing toen wij in een vrij diepe oneffenheid niet vier, maar acht raderbaren bijeenzagen, door het personeel verlaten, dat enkele passen verder bezig was zich te goed te doen aan de versnaperingen, welke een zoetelaar uit een volbeladen wagen ten verkoop aanbood. Spreekt dit beeld niet voor zichzelf? Zal in het werkelijke gevecht het vijandelijk lood niet denzelfden invloed oefenen op de werkzaamheid van ziekendragers en hospitaalsoldaten als hier de zoetelaar, wanneer men niet zorg draagt, dat het bedoelde personeel onder behoorlijk toezicht staat?

Dat het antwoord op die vraag bevestigend moet luiden, bleek mij ten slotte uit hetgeen volgde. Toen men uit mijn hardnekkig kleven aan de plaats wellicht argwaan begon te voeden, dat er iets niet in den haak was en de vrijwillige rust zoo wat een kwartier had geduurd, maande een der hospitaalsoldaten zijn ziekendragers aan hun arbeid te hervatten, doch althans aanvankelijk met geen gunstig gevolg. De lezer zal mij wel veroorlooven het stilzwijgen te bewaren over de woordenwisseling, welke zich ontspon tusschen het ontwakend vredes-plichtgevoel van den eenen hospitaalsoldaat — de andere toonde zich volmaakt onverschillig — en de vadsigheid der ziekendragers, te wier verontschuldiging alleen kan worden aangevoerd, dat het drukkend heet was. Genoeg zij 't te zeggen, dat de man er niet in slagen kon zijn weerspannig personeel tot gehoorzaamheid te brengen, voordat een paar bereden officieren toevalligerwijze het plekje naderden en zich schijnbaar, alhoewel mede toeschouwers, iets aan het geval gelegen lieten.

Ik schetste dit tooneeltje zonder de minste overdrijving en wil zelfs

voorkomen, dat daaruit munt geslagen wordt om den geneeskundigen dienst een klad aan te wrijven, door er onmiddellijk een vraag aan te verbinden en wel deze: „Maar kan dat ook anders?” En wil men eerlijk zijn, dan is men genoodzaakt te erkennen, dat als men zijne verwachtingen hooger gespannen had, men van eenvoudige soldaten te veel verlangde. De plichtsbetrachting, de zelfverloochening, de zelfbeheersching en de doodsverachting die noodig zijn, om onder de gedachte omstandigheden op een gevechtveld dien smartegang niet eenmaal maar onverpoosd, zoodra de gelegenheid daartoe maar eenigszins gunstig is, uit eigen beweging en zonder daarbij onder toezicht te staan, af te leggen, worden niet in elk individu aangetroffen, wat meer zegt, vindt men slechts bij uitzondering vereenigd in een persoon van den stand, waaruit ziekendragers en hospitaalsoldaten worden gekweekt. Daartoe is de zucht naar zelfbehoud bij die lieden te sterk ontwikkeld; daartoe hechten zij te veel aan het materieele zijn.

Dáár moeten andere factoren invloed oefenen en in de eerste plaats het voorbeeld van den officier, dat zich onder die omstandigheden nog steeds het meest werkzame middel heeft betoond.

Ik sprak nu nog maar alleen van het bloote opzoeken en het vervoer van de op het gevechtveld terneerliggende gewonden, want daarvan was bij die oefening dan ook alleen maar sprake. Van de andere vele werkzaamheden van barmhartigheid, die door dit personeel, als het ware door hun inborst gedreven, moeten worden verricht, kwam er niet een zelfs maar tot een begin van uitvoering. Ook hiervan maken wij den leider dier oefening geen verwijt. Keulen en Aken zijn niet op een dag gebouwd, en wanneer oefeningen als de onderwerpelijke, veelvuldiger gehouden, het personeel van den geneeskundigen dienst meer vertrouwd hebben gemaakt met de practische uitoefening van hun dienst, dan zal ook daarin wel verandering komen. Ik stipte het alleen maar aan om er op te wijzen, dat wil men werkelijk hulp brengen — en wie zou dat niet willen —, men tot de nader te behandelen middelen zijn toevlucht zal moeten nemen.

Allereerst dan stelle men de vier raderbaren met ziekendragers niet onder een hospitaal-soldaat, maar onder een gegraduateerde. Zal het uit den aard der zaak bij een werkelijk gevecht voorkomen, dat vele ziekendragers elkaar zelfs niet bij name en deze den hospitaalsoldaat wederom geen van allen kennen en dus geen enkele band die menschen aan elkaar bindt, dan spreekt het immers toch wel vanzelf, dat de eene soldaat onder zoo abnormale omstandigheden op den andere niet het minste overwicht kan doen gelden. Wil daarvan in eenig opzicht sprake zijn, dan zou degene, die het opzicht over de ziekendragers heeft, ten minste den graad van korporaal, liefst dien van onderofficier moeten bekleeden. En daarmede zou zelfs nog niet eens alles gewonnen zijn. Boven en behalve dit, zal het middel toepassing moeten vinden, door de schrijvers van het Leerboek, naar mijn weten, het eerst bedacht en onontbeerlijk geacht, namelijk het uitzenden van patrouilles van de hulp-

verbandplaats naar de gevechtlinie, gevormd door daartoe speciaal opgeleid personeel der hospitaalcompagnieën. Aan dit personeel moet, onder aanvoering van hunne eigen officieren, worden opgedragen toe te zien, dat het vervoer der gewonden van uit en achter de gevechtlinie naar de hulpverbandplaats geregeld, met zorg en ordelijk geschiedt; dat zij, die het eerst hulp behoeven, ook zooveel mogelijk in de eerste plaats worden vervoerd; en dat de licht gewonden, die niet langer aan het gevecht kunnen deelnemen, zoo spoedig mogelijk in de juiste richting en c. q. onder behoorlijk geleide het gevechtveld ontruimen, terwijl de anderen, na geholpen te zijn, zich ten spoedigste wederom bij hunne afdeling in de gevechtlinie aansluiten.

Met de omschrijving van deze taak zijn wij tegelijkertijd genaderd tot het hart der quaestie, welke, wanneer wij juist onderstellen, in hoofdzaak aanleiding heeft gegeven tot de critiek van den Heer VAN LIER. Deze taak toch kan zonder de hulp van officieren van gezondheid niet naar behooren worden verricht en het zijn juist deze, welke de criticus daar naar het schijnt per se niet werkzaam gesteld wil zien. Dit principieel verschil van inzicht spruit naar alle waarschijnlijkheid voort uit de eenzijdige studie, welke de Heer VAN LIER van deze quaestie heeft gemaakt. Hij heeft zich te veel op het standpunt geplaatst van hen, die vreezen, dat de krachten van het meest belangrijke gedeelte van het personeel van den geneeskundigen dienst — de officieren van gezondheid — in een toekomstig gevecht tekort zullen schieten in verband met, zooals hij zich uitdrukt, de meerdere capaciteit der tegenwoordige klein-kaliber geweren, waardoor de diepte van het gevechtveld zoozeer is toegenomen en de onveiligheid is verhoogd.

Maar dat zou dan toch met recht de paarden achter den wagen spannen heeten, wanneer uit gebrek aan medische hulp en voorlichting voorwaarts van de lijn der hulpverbandplaatsen naar 's vijands zijde heen tal van zwaar gewonden middelerwijl verbloeden en dientengevolge het leven moesten laten.

En wil men daarvan wederom een bewijs uit de practijk, zoo vinde men het in het volgende voorval, dat eveneens bij de tevoren reeds besproken oefening plaats vond en nog door tal van andere te illustreeren zou zijn. Op een plek, vrij goed beschut tegen de werking van het vijandelijk vuur, lagen vier gewonden, waarvan één zwaar, op eenigen afstand van elkaar. De bedoelde zwaar gewonde was door een granaatscherf, die hem het rechterdijbeen verbrijzeld had, buiten gevecht gesteld; de drie anderen waren een half uur later licht gewond; twee daarvan konden niet of slechts moeilijk gaan.

Van de vier raderbaren was er nog een beschikbaar; de drie anderen bewogen zich reeds met hun last in de richting van de hulpverbandplaats. In plaats nu van eerst te onderzoeken hoe het met de vier ter plaatse aanwezige gewonden gesteld was en zich dus te vergewissen wie hunner, in verband daarmee, het eerst hulp noodig had, werd de

eerste gewonde de beste, d. w. z., hij, die het naast voor de hand lag en nota bene zóó licht gewond was, dat hij best naar de hulpverbandplaats had kunnen loopen, op de brancard gelegd en medegesjouwd, zonder dat naar de anderen ook maar werd omgezien. Zie, zulke gebeurtenissen geven te denken en spreken meer tot de ziel en het plichtsgevoel van den mensch dan de holle theorie van welken Heer KRAUSE ook, die den krijg niet van nabij heeft gezien. Liever dan bij dezen raadgever, hadde de Heer VAN LIER te rade kunnen gaan bij zijn collega's in de ambulancen aan de zijde der Boeren tijdens den nog heerschenden Zuid-Afrikaanschen oorlog. Hij ware dan in zijne vergelijking ook historisch juist geweest, want de schrijvers van het meer genoemde Leerboek der Tactiek staan, althans wat dit gedeelte van hunnen arbeid betreft, op den bodem van het heden en niet op dien van de jaren 1870—'71.

Die collega's uit Zuid-Afrika hebben ons geleerd, dat juist in den tegenwoordigen tijd „spoedige hulp” dikwerf synonym is met „eenig mogelijke hulp” en dat in menig geval door gebrek aan tijdige hulp de dood veroorzaakt wordt, die anders, met vrij groote zekerheid op een goeden uitslag bestreden had kunnen worden. Hunne vele particuliere en openbare berichten van de gevaren, waaraan zij juist door deze oorzaken het meest onderworpen waren, leggen daarvan overvloedig getuigenis af. En geraakten niet juist dezer dagen Dr. BIERENS DE HAAN en Dr. PAMEYER door diezelfde oorzaak, naar wij hopen willen slechts tijdelijk, in Engelsche gevangenschap? Klinken de woorden van dezen laatste: „Wij werden gevangen genomen in de gevechtsliniën, waar wij druk bezig waren met een elftal zwaar gewonden, welke wij niet onverbonden wilden laten”, niet veel menschelijker en sterkender, dan de woorden van den Heer VAN LIER, die den soldaten zou wenschen toe te roepen: „Nee, mannen, nu niet, maar strakjes, als het gevaar voor ons geweken is, dan staan, niet alleen ik, maar een geheele reeks van mannen gereed om u zoodra mogelijk te helpen, met alle hun ten dienste staande middelen!”?

Het antwoord op deze vraag laten wij aan den lezer over; doch ons moet het van het hart, dat in deze opzichten het voorschrift dringend wijziging behoeft.

Geen noodeloos blootstellen van officieren van gezondheid, dat staat ook bij ons op den voorgrond; maar evenmin *volslagen afwezigheid* van medici in het terrein, waar de mannen, die als offer vielen voor hun plicht, middelerwijl met den dood strijden en daarbij thans geen moreelen noch materielen steun te wachten zouden hebben dan van lieden uit het volk, huns gelijken, dikwerf hun minderen.

Is de Heer VAN LIER in de lange reeks van jaren zijner medische practijk, zich den heilzamen invloed zoo weinig bewust geworden, welke zijn aanwezigheid alleen reeds op de door hem behandelde patiënten uitwerkte, ook al viel er overigens op de behandeling door het ondergeschikte ziekenpersoneel niets te zeggen, dat hij de beteekenis van de

aanwezigheid van officieren van gezondheid juist op het door de schrijvers bedoelde gedeelte van het gevechtsterrein niet inzielt en de matige eischen, door hen in het belang van de gewonden gesteld, niet weet te waardeeren? Het kan niet waar zijn!

Hun bezadigde voorstellen, gedaan met een warm hart voor den soldaat, — want daarop wijst mede de door den Heer VAN LIER gewraakte aanhaling, die toch ook van een „Oberstabsartz” afkomstig is —, klinken ons anders en uit een psychologisch oogpunt ook beter in de ooren dan het „non possumus” van den criticus. Waren alle officieren van gezondheid zijne meening toegedaan, dan zou het er treurig met de verpleging van den soldaat op het slagveld uitzien en ware het tijd hen door broeders van barmhartigheid te vervangen, die meer hulpvaardigheid en menschenmin koesteren en den dood minder vreezen.

Maar zoover is het niet en zal het nooit komen. Daarvoor staan ons borg: de goede geest, de offervaardigheid en het doorzicht van het korps officieren van den geneeskundigen dienst, waarvan de Heer VAN LIER een sieraad uitmaakt. Wanneer de behoeften van den troep steeds beter door hen gekend zullen worden en het beeld, hetwelk het hedendaagsche gevecht te aanschouwen geeft, hun duidelijker voor oogen zal komen te staan, zullen de punten van verschil, die nu nog bestaan tusschen de schrijvers van het Leerboek der Tactiek en sommigen van de officieren van gezondheid, langzamerhand vervloeden ten nutte van het heil van den gewonden militair en van den inhoud van het Voorschrift van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht, dat daarvan mede de nuttige gevolgen ondervinden zal.

Scherp zal dan te onderscheiden zijn tusschen de wijze waarop in het verdedigend en het aanvallend gevecht door den geneeskundigen dienst in eerste linie te handelen zal zijn en voorts niet uit het oog verloren mogen worden, dat zelfs in den aanvallenden strijd zoowel de gesteldheden van het terrein, als het afwisselend karakter van het gevecht menige gunstige gelegenheid zullen bieden om het door de schrijvers gewenschte „oordeelkundige en zoo mogelijk onafgebroken” — wij cursiveeren om hunne bedoeling te verduidelijken en aan te toonen, dat zij het onmogelijke niet verlangen — vervoer van gewonden te bewerkstelligen. Op blz. 293 lees ik zelfs in het Leerboek: „Talrijke factoren werpen elke berekening omver. Toch schenkt het bovenstaande de overtuiging, dat er althans *in beslissende gevechtsmomenten op de brandpunten van den strijd* geen sprake zijn zal *al de gewonden uit de vuurlinie te verwijderen, zoodat hunne verpleging, hoe noode ook, tot gevechtspauzen of tot na afloop van het gevecht zal moeten verschoven worden*”.

Die mogelijkheid moet ter plaatse door de officieren van gezondheid zelve worden beoordeeld en mag door het Voorschrift niet *à priori* worden verworpen.

Voor al in den verdedigenden strijd, waar het bezit van aaneengeschakelde dorpsomheiningen, boschranden, hoogtekammen, dijkliniën, aardranden, perceelscheidingen, enz., enz., met loopgraven in de ongedekte, tusschen-

gelegen strooken aan den aanvaller wordt betwist, zal achter de vuurlinie doorgaans zooveel dekking aangetroffen worden, dat de bezwaren, welke door den Heer VAN LIER tegen de mogelijkheid van dat zooveel mogelijk onafgebroken vervoer geopperd worden, zoogoed als geheel worden opgeheven, en daarentegen het voordeel verkregen worden in die vuurlinie elke gewonde onmiddellijk te kunnen verwijderen om plaats te maken voor een combattant en de kameraden den aanblik te sparen van de smart en de pijn, welke de getroffenen hebben te doorstaan.

Vooraf in een verdedigend gevecht moet men zooveel mogelijk trachten het moreel van de strijdende troepen hoog te houden en steeds werd daartoe aanbevolen de dooden en gewonden zoo spoedig mogelijk uit de vuurlinie te verwijderen. Daartoe naar vermogen mede te werken en daarbij nog zooveel te redden, als te redden valt, zal, hoe ook de uitwerking der vuurwapenen moge stijgen, de taak en de plicht blijven, niet van hospitaalsoldaten en ziekendragers alleen, die goed — lees: slecht — genoeg worden geacht om de kastanjes uit het vuur te halen, maar ook van een deel van de officieren van gezondheid.

En wat nu de opmerking van den Heer VAN LIER betreft, dat het Voorschrift van den Geneeskundigen Dienst door de schrijvers van het Leerboek niet op den voet is gevolgd en andere denkbeelden zijn weergegeven, dan in dat voorschrift zijn vervat, zoo kan deze opmerking naar onze meening slechts getuigenis afleggen voor den goeden grondslag, waarop zij hunnen arbeid hebben opgetrokken. Of zou de Heer VAN LIER meenen, dat de tactische wetenschap synoniem is met een uittreksel uit de voorschriften en reglementen? Dat kan immers niet! Integendeel, steeds zullen de ontwerpers dezer laatsten uit die wetenschap hunne kennis moeten vergaaren om in eene goede richting werkzaam te zijn en niet in een cirkeltje rond te draaien.

De medische wetenschappen worden toch ook niet uit het een of ander vademecum bestudeerd?

R.

Eenige beschouwingen over het bevel, voornamelijk uit een militair-strafrechtelijk oogpunt, Academisch proefschrift van J. A. EIGEMAN, *Leiden*, 1900, 83 blzn.

Bedriegen ons de feiten of kunnen wij constateeren, dat de belangstelling in militair-rechtelijke onderwerpen buiten het Leger aangroeit en daarmee de indirecte gevolgen aan den dag komen van de invoering van den persoonlijke dienstplicht? Wij zouden zoo gaarne het laatste gelooven en de interessante studie van den jongen doctor in de rechts-wetenschap aan deze oorzaak toeschrijven. Er is zoo groote behoefte aan belangstelling in militaire zaken juist onder hen, die daarvan niet hun levensdoel hebben gemaakt. Elke staatsinstelling, ook het krijgswezen, moet, wil zij floreeren en naar behooren aan hare roeping beantwoorden,
Mil. Spect. 1901.

zich verzekerd weten van den zedelijken en materieelen steun des volks. Er is niets wat voor de instelling zelve en hare leden zoo ontmoedigend werkt als onverschilligheid bij hen, tot wier heil men meent werkzaam te zijn. Wel zijn de tijden nu niet op het gunstigst en wordt alles, waaraan geen duidelijk merkbare sociale kleur valt waar te nemen, naar den achtergrond gedrongen. Doch juist door de invoering van den persoonlijke dienstplicht heeft ons defensiewezen een nieuw middel in de hand gekregen om de aandacht tot zich te trekken, speciaal onder het jongere deel der natie, dat daarvan de directe gevolgen ondervindt of van nabij waarneemt.

Het onderwerp, dat Mr. EIGEMAN zich voor zijn proefschrift koos, is in de militaire wereld van groot gewicht. Bevelen is de taak van iederen superieur, hoog of laag, begaafd of bekrompen, en de gevolgen, aan de uitvoering van een bevel verbonden, zoowel voor hem, die beveelt, als voor hem, die het bevolene ten uitvoer moet leggen, zijn van voortdurend belang. Wie de dissertatie van Mr. EIGEMAN gelezen heeft, zal moeten toestemmen, dat vooral de militair uit dat boekje veel nut kan trekken.

De schrijver vangt aan met eene algemeene beschouwing over het bevel in het strafrecht als uitsluitingsgrond van de strafbaarheid. In het algemeen is ieder strafbaar, die eene handeling heeft verricht, welke bij de wet onder strafbedreiging is verboden. Daarin liggen dus drie elementen, die voor de strafbaarheid aanwezig moeten zijn; er zij eene handeling, een wettelijk verbod en eene wettelijke strafbedreiging. Toch is het mogelijk, dat onder bijzondere omstandigheden de strafbaarheid van een feit, ondanks het aanwezig zijn der drie elementen, buitengesloten wordt. De schrijver behandelt nu in zijn proefschrift vooreerst, meer terloops, de omstandigheid, dat het feit is begaan ter uitvoering van een wettelijk voorschrift, en dan, meer opzettelijk en uitvoerig, de omstandigheid, dat het feit is begaan tot uitvoering van een ambtelijk bevel, gegeven door het daartoe bevoegd gezag. Vooral van deze uitsluitingsgrond der strafbaarheid wordt de juridische beteekenis uitvoerig nagegaan, ook in verband met de mogelijkheid, omschreven in het tweede lid van art. 43 van het Wetboek van Strafrecht. Met klem van redenen wordt het verschil in het licht gesteld, dat naar schrijvers oordeel bestaat in de juridische beteekenis van het bevoegd en het onbevoegd gegeven bevel: het bevoegd gegeven bevel sluit de strafbaarheid van hem, die het uitvoert, buiten omdat hij iets verricht, wat niet wettelijk is verboden, wat niet onrechtmatig is, waarvoor eene rechtvaardigingsgrond bestaat; het onbevoegd gegeven bevel, voldoende aan de voorwaarden van art. 43 al. 2 van het Wetboek van Strafrecht, doet den gene, die het opvolgt, straffeloos blijven, omdat het gepleegde feit hem niet strafwaardig maakt, d. i. volgens de verklaring van deze uitdrukking, op blz. 2 der dissertatie gegeven, omdat dit feit niet zóó verboden is, dat het strafoplegging ten gevolge heeft.

Na eene beschouwing over het verband tusschen de juridische betee-

kenis van het onbevoegd gegeven bevel, voldoende aan art. 43 al. 2 Wetb. van Strafr., en die van den zoogenaamden noodtoestand, gaat Mr. EIGEMAN over tot de bespreking van de strafrechtelijke qualificatie van hem, die beveelt, en van hem, die het bevel uitvoert. Schrijver behandelt de vraag of degen, die het bevel geeft, te beschouwen is als de dader van de bevolen strafbare handeling, hetzij als middellijke hetzij als intellectueele dader, dan wel als medeplichtige. Daarna besluit de schrijver zijne juridische beschouwingen met de bespreking van de vraag, wie voor een op bevel gepleegd strafbaar feit verantwoordelijk is, speciaal met het oog op bestaande verhoudingen van ondergeschiktheid. Dit gedeelte vormt den overgang tot het voor militaire lezers meest interessante gedeelte van het proefschrift, handelende over het bevel in den militairen Staatsdienst.

De plicht tot gehoorzaamheid in den militairen dienst is de grondzuil der militaire discipline, zonder welke geen goed leger denkbaar is. Wie in dienst komt bemerkt spoedig, „dass er zu gehorchen hat, im Kleinen wie im Grossen, und dass er zu gehorchen hat, nicht wie *er* will, sondern wie der *Vorgesetzte* will.” ¹⁾ Uiterst moeilijk is de vraag, hoever zich die gehoorzaamheid uitstrekt. Volgens de letter van de desbetreffende bepalingen van ons militair recht zouden alle bevelen zonder onderscheid, door welken meerdere ook gegeven, onmiddellijk moeten worden opgevolgd. Dit noemt Mr. EIGEMAN eene fictie: de meerderen zijn ook feilbare menschen, die zich vergissen kunnen; de opvolging van bevelen kan somtijds zelfs niet gewenscht worden geacht. Waar ligt nu de grens? Verschillende onderscheidingen zijn gemaakt, bevelen gegeven in of buiten den dienst, bevelen al of niet betrekking hebbende op den dienst. Ook de practijk heeft zich nu en dan uitgesproken. Een vaststaand criterium kan echter niet worden gegeven. In ieder voorkomend geval moet dienaangaande met inachtneming van alle ter zake betrekkelijke omstandigheden en verhoudingen eene beslissing worden genomen. Dit staat volgens schrijver vast, dat de mindere geene lijdelijke gehoorzaamheid verschuldigd is. Ook de ongelukkig geredigeerde artikelen 95 en 96 C. W. L. geven in deze geen meerder licht.

Na een kort overzicht van wat in buitenlandsche militaire wetgevingen over dit onderwerp wordt aangetroffen, komt Mr. EIGEMAN ten slotte tot de regeling van den plicht tot gehoorzaamheid in het Ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht en daarmee samenhangende wetsontwerpen. Schrijver wenscht als regel de bevelende meerdere aansprakelijk gesteld te zien voor de uitvoering van zijn dienstbevel en eischt medeverantwoordelijkheid van den uitvoerenden mindere als deze wist, dat hetgeen hij deed, een strafbaar feit opleverde. Een bepaling van dien aard ware in het Ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht op te nemen.

Worden aan een mindere tegenstrijdige orders gegeven, dan zou zijne

¹⁾ F. GERTSCH, Discipin oder Abrüsten, 2° Auflage, 1894, bl. 54.

straffeloosheid wegens het niet opvolgen van één daarvan bij de wet moeten zijn gewaarborgd indien hij opvolgde het bevel, dat naar zijne opvatting het gewichtigste is.

Eindelijk wordt de vraag besproken of een mindere een bevel moet uitvoeren indien hij weet, dat het daarmede beoogde doel niet meer te bereiken is. Ook hieromtrent is bij de samenstelling van het thans bij de Staten-Generaal aanhangig Ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht van gedachten gewisseld. De resultaten dier overweging geven schrijver aanleiding eene aanvulling van het voorgestelde artikel aan te bevelen.

Wij zijn den schrijver dankbaar voor zijne uiteenzetting van de rechtsgeleerde en de militaire zijde van het vraagstuk. Het proefschrift laat zich over het algemeen gemakkelijk lezen, iets wat van vele eerste proeven van schrijfkunst niet kan gezegd worden. Moest ik eene opmerking maken, het zou zijn om de wenschelijkheid te betoogen, dat de schrijver, voor wat het juridische deel zijner dissertatie betreft, nog wat helderder de algemeene beginselen had uiteengezet; zijn werk toch is uit den aard der zaak niet uitsluitend voor juristen bestemd, die in deze materie voor goede verstaanders kunnen worden gehouden en aan een half woord genoeg hebben. Doch de militairen, die wellicht het boekje raadplegen en uit den aard der zaak in de theorie van het strafrecht niet zoo thuis zijn als b.v. in hunne exercitie-reglementen, zouden bij wat meerdere eenvoudigheid van uitdrukking en zaakrijke beknopte uiteenzetting ook van de algemeene beginselen der strafbaarheid van handelingen zeer zijn gebaat.

Van strafbaarheid gesproken. Het spijt mij, dat Mr. EIGEMAN bij de opsomming van de algemeene voorwaarden, die een feit tot een strafbaar feit maken (pg. 2), onder *c* noemt de strafwaardigheid en aan dat woord deze beteekenis hecht, dat het feit zóó moet verboden zijn, dat het strafoplegging ten gevolge heeft. Ik acht die uitdrukking in dit verband onjuist. Strafwaardig is mijns erachtens alles wat straf verdient. Diefstal, moord is waard gestraft te worden, is strafwaardig. Dit is in abstracto waar, onafhankelijk van het feit, of de strafwet tegen die misdrijven straf bedreigt. De bedoeling van Mr. EIGEMAN was als derde voorwaarde te stellen het bestaan van eene wettelijke strafbedreiging. Die bedoeling is mijns inziens overeenkomstig het gangbare spraakgebruik zeer goed weer te geven met het woord strafbaar. Diefstal is in ons strafwetboek strafbaar gesteld bij art. 310, enz. Ik zou deze opmerking niet gemaakt hebben, ware Mr. EIGEMAN aan zijne terminologie getrouw gebleven, doch hier en daar ging de natuur boven de leer en is eene aanleiding tot verwarring gegeven, welke te vermijden ware geweest. Wil men, gelijk Prof. VAN HAMEL in de door schrijver geciteerde noot uit zijne „Inleiding”, verwarring voorkomen met eene andere beteekenis, die men aan het begrip strafbaar wenschte te hechten, dan slaagt men daarin m. i. niet door die verwarring te verplaatsen. Dan sceppe men een nieuwe uitdrukking en spreke bijvoorbeeld van de strafmoge-

lijkheid. Ik erken, dat de uitdrukking niet fraai is en geef haargaarne voor beter, doch durf toch volhouden, dat zij aangenamer klinkt dan te spreken van een „doenpleger” (bv. pg. 10 noot 1 der dissertatie).

En nu de militaire zijde van de vraag. Het resultaat, waartoe schrijver is geraakt, is niet verontrustend. Wij voegen daar gaarne bij: gelukkig! Want wat men ook moge redeneeren en aantoonen, in 't militaire leven worden geen bevelen gegeven om te worden „beschouwd”, maar om te worden uitgevoerd. Eerst doen, dan reclameeren. En niet alleen dat. Ieder weet ook, dat de militair wordt opgeleid tot het plegen van daden van geweld, die ongeveer alle in den zin, die het dagelijksch leven daaraan hecht, wederrechtelijk zijn. Vernieling, doodslag, vrijheidsberoving en wat niet al. Juist daardoor wordt het voor den mindere dikwerf dubbel moeilijk, te beslissen, of het hem door zijn meerdere gegeven bevel als onbevoegd gegeven moet worden beschouwd. De discipline eischt immers ook, dat de mindere tot het nemen van eene dergelijke beslissing niet te spoedig gereed is en dat het vertrouwen in de rechtmatigheid der bevelen van de meerderen niet dan op zeer ernstige gronden mag worden prijs gegeven. Trouwens daartoe is weinig aanleiding. In de militaire samenleving is aan iederen meerdere zijne bevoegdheid nauwkeurig bekend en het belang van ieders positie en prestige brengt mede, dat niet licht tot het onbevoegd uitvaardigen van een bevel wordt overgegaan. Doch in de omstandigheid, dat de militaire meerderen aan die moeilijke positie van hen, tot wie hunne bevelen zijn gericht, door dit werkje opnieuw worden herinnerd en daardoor, indien zulks nog noodig is, tot groote omzichtigheid bij het geven van die bevelen worden aangespoord, ligt het nuttige element, dat ik in den aanvang van deze aankondiging aan Mr. EIGEMAN'S dissertatie toeschreef.

Het is niet om aan Mr. EIGEMAN onaangenaam te zijn, maar in het belang van het Leger en van het behoud der discipline, spreek ik hier den wensch uit, dat de inhoud van deze dissertatie nog langen tijd buiten de militaire rechts-, laten wij hopen spoedig pleit-zalen moge worden gehouden.

Ter aankondiging ontvangen:

De meer-dimensionale meetkunde. Redevoering, uitgesproken op den 26^{en} Maart 1901 door Dr. W. KAPTEYN, Rector Magnificus der Rijks-Universiteit te Utrecht. J. VAN DRUTEN. Senatus Veteranorum Typographus et Librorum Editor. *Utrecht*, 1901.

MOLTKE als Feldherr. Eine Studie, von C. v. B.-K. *Berlin*, 1901. Militär-Verlag R. FELIX.
